

„B I S E R“ izlazi dva puta mjesечно i to svakog 1. i 15. Pretplata iznosi na godinu K 24—, za učitelje (mualime i siromašne učenike/talebu) i vojnike bez sarže K 16—, Mualimi i dači koji skupe najmanje 3 pretplatnika, dobivaju list badava.

List se šalje samo onima, koji unaprijed pošalju pretplatu

BISER

LIST.ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 50, za pola 30, za četvrtinu 16, za osminu 10, a za šesnaestinu 5 kruna. Slijedeća uvrštenja uz popust.

Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 20 kruna po stranici.

Račun kod b.-h pošt. štationice u Sarajevu br. 4065.

I n n e m e l - m u m i n u n e i c h v e t u n !

El-Islamu jalu ve la jula alejhi!

Pojedini brojevi 1 krunu. Rukopisi se ne vraćaju
Neplaćena se pisma ne primaju.

PLATIVO I UTUŽIVO U
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
treba slati na adresu: „BISER“ Mostar (Hercegovina).

Vlasnik i izdavač: Prva muslimanska nakladna knjižara u Mostaru.

22. ramazana i 6. ševvala 1336.

M O S T A R

1. i 15. jula 1918.

Promjena na hilafetskoj stolici.

- Umro car, živio car — — —

Dvadeset i četvrti dan ramazani šerifa zaklopio je trudne oči i otišao Svemogućem na račun »prvi ustavni sultan« Turske, merhum Mehmed Rešad Han V, a naslijedio ga je brat mu Mehmed Vehiduddin i u četvrtak dne 25. ramazana primio uobičajeno poklonstvo državnih dostojanstvenika i narodnog zastupstva.

" Važan je to dogadjaj ne samo za Osmanlije, nego i za cio islamski svijet, jer je osmanlijski vladar ujedno i Halifa svih muslimana na zemlji. Turska je danas jedina islamska država, što još posjeduje attribute samostalne islamske države; njen je sultan jedini islamski vladar, što raspolaže jačom vojnom silom i što je u stanju, da tom snagom dovede do izražaja islamski karakter svoje države. U tom mu je i pravo -na naslov Halife

„Hatti humajun“, što ga niže donosimo, ima za nas važnost naročito radi stavke: „Ve ehassi âmal ve efkjarimiz a h k j a m i š e r i j j e m i z i n v e k a n u n i e s a s i m i z i n t a m a m e n i d Ź r a j i t a t b i k b u l u n d i g i n i b e j a n i d e r i m.“ Da, zaista je vrijeme, da se turska uprava vrati nepresušnom izvoru sreće i narodnog blagostanja i u potpunoj primjeni šeriatskih principa nagje spas i izlaz iz stanja, u kojem se nalazi ne samo Turska, nego i cio islamski svijet Ustavna islamska vladavina ne znači i ne smije značiti da emir bude orugje vlade i da slijepo udara svoj pečat na njene predloge i zaključke. Halifina je dužnost da u granice šeriata dovede u prvom redu sebe i svoju vladu. I tek onda može biti govora — o spasu podanika i opstanku države. Jedan temeljni upravni princip Islama veli da se ne smije slušati onaj što traži kršenje Božijih odredaba i Bože daj, da ovaj uzvišeni princip nagje u novom Halifi svog iskrenog i odanog pobornika. Daj Bože, da se ovaj princip u" prvom redu usprimjenjuje na držanje i predloge sultanove i Haliftne vlade.

Mnogo je turskih sultana, što se kitiše uzvišenim naslovom „Halifei rui zemin“, nu na žalost ih je vrlo malo, koji zaslužiše pravo na ovaj sveti naziv. I Abdul Hamid ga je nosio. A veliko je pitanje, da li mu je udovoljio i „prvi ustavni“ sultan. Mi ne ćemo omalovažavati neprilika, u kojim i je on djelovao, niti potcjenjujemo zapreka, sa kojima se je borio. Ali ipak...

Ipak se je mogao proširiti djelokrug Mešihata i povećati djelatnost njegova ureda. Veliki vezir i ostali ministri zvani su da se brinu potrebama Turske i njihov je djelokrug prema tome kudikamo uži od mešihatskoga. Na žalost ovaj se hakikat potcjenjuje. I Bože daj, da Mešihat novog Halife zasja drugačijim sjajem, pa postane živim žarištem brige i intenzivna rada za interese cjelokupnog muslimanstva. Dao Svemogućí, da se pod novim Halifom zavedu zastupstva

Mešihata po svim centrima prostranog islamskog svijeta i da Mešihat dogje do svoje prave uloge u islamskom svijetu. -

„Te'arufi muslimumin“ najživlja je i najpreča naša potreba, a dužnost je Halife, da toj potrebi dadne jaku potporu i snažnu inicijativu. Vrijeme je da se već jednom na Mešihatu uvaži činjenica, da su njegovi zastupnici nužni isto tako, kao i zastupnici papizma, a da se prema ofenzivnoj djelatnosti raznih kršćanskih misija »za svetu propagandu«, te organizovanom radu framasunskih i drugih „loža“ — postavi bar defenzivna „organizacija za zaštitu Islama i njegovih principa. „Štampa je osma velesila“, pa za što se i naš Mešihat ne bi poslužio njenim blagodatima? Naše je uvječenje, da sadanji diplomatski zastupnici Turske nijesu u stanju biti i zastupnici Halile: baška državni interesi turskog carstva, a baška reprezentacija Halife svih Muslimana.

Eto ovim i ovakim osjećajima ispunjeni smo prilikom sadanje promjene na hilafetskom prijestolju; ovim i ovakim željama pozdravljamo novog Halifu; ovim i ovakim šartovima pozdravljamo ponovno imenovanog Šejhul Islama.

Bože poživi novog Halifu i podaj mu snage i odlučnosti, da udovolji teškoj dužnosti i preuzetoj odgovornosti prema Tebi i svim muslimanima. Rabbi elhim ila kalbihi hubbe muhafezatid-din!'

* * *

Mehmed Vehiduddin najmlagji je sin sultan Abdul Medžida, dakle brat preminulog Mehmed Rešada. Rogjen je 21. redžeba 1277. (12. januara 1861.) i preuzeo je vladu pod imenom Mehmed Han Šesti.

Novom prijestolonašljedniku (šehzade) ime je Abdul Medžid efendi, a sin je sultan Abdul Aziza. Rogjen je 27. juna 1869. „Tanin“ veli da se novi prijestolonašljednik zanima književnošću i slikarstvom, te da govori francuski i njemački. Zna li arapski, o tome zbori organ mladoturaka. - Sakib Korkut.

Hatti humajun novog sultana.*)

Moj prejasni veliki vezire Mehmed Tal'at pašo!

Ušljed smrti mog uzvišenog brata sultan Mehmed Hana V. po Božijoj smo volji i prema propisima našeg ustava zasjeli na prijesto naših velikih predaka.

Obzirom na Vaše očite sposobnosti, te vjerne službe, što ste ih iskazali državi, potvrđujete se i zadržavate u svojstvu velikog vezira, Musa Kjazim ef. u svojstvu šejhul-Islama, te se potvrđuje i novosastavljeno ministarsko vijeće i ostavljaju na svojim položajima svi upravni činovnici i suci.

Spominjući se nastojanja, što ih je preminuli vladar razvio oko uspostave i utvrđenja ustavne vladavine, koja je jedino uporište za dobro države i naroda, radi čega je zaslužio zahvalnu spomen izjavljujemo da je naša nepokolebiva odluka i najvruća želja, **da se u punoj mjeri vrše i primjenjuju propisi našeg šeriatu i ustava.**

*)U našim dnevnim i drugim listovima donešeni tekst hattihumajuna - ne odgovara originalu i stoga donosimo izvoran prevod.

Da se s uspjehom dokrajči opći rat, u koji se umiješasmo u svrhu osiguranja svog opstanka i svoje budućnosti, najpreča je dužnost ujediniti sve narodne sile. Stoga je naša volja i zahtjev, da se posveti veća briga djeljenju pravde i osiguranju javnog mira i poretka, **da se više pažnje posveti očuvanju pravih islamskih običaja** i osmanlijskog dostojanstva i ugleda, te da se učini kraj nevoljama i oskudicama naroda, koje su posljedica sadanjenog stanja i čiji je uzrok u pretjeranom poskupljenju životnih namirnica. U svrhu pomilovanja ima se što prije sastaviti i predložiti iskaz uhapšenih ili privremeno prognanih (interniranih) pol. osugjenika, koji su se popravili, kao i iskaz običnih kažjenika, koji su pretrpjeli dvije trećine dosugjene kazne. Izvan ratnog područja ima se dignuti opsadno stanje, pa ministarsko vijeće ima staviti predlog o granicama tog područja. Kaznene stvari, što se izvan ratnog područja vode pred ratnim sudovima imaju se ustupiti građanskim sudovima i ima se osobita briga posvetiti većoj proizvodnji i sregjenju gospodarskih prilika u zemlji.

Od patriotizma i uviđavnosti naših mini-

stara, narodnog zastupstva i cjelokupnog činovništva očekujemo, da će uzeti obzir na izvanrednu važnost sadanjih prilika i čvrsto se uzdajemo da će nas prema tomu najizdašnije pomoći u nastojanju, što ćemo ga o s l a n j a j u ć i n a B o ž i j u p o m o ć i z a g o v o r P e j g a m b e r a r a z v i t i u s v r h u, d a o b e z b i j e d i m o d r ž a v n i o p s t a n a k, p o v e ć a m o n j e n u g l e d i s n a g u i p o s t i g n e m o n j e n r a z v i t a k p r e m a s a d a n j i m z a h t j e v i m a k u l u r e i n a p r e t k a.

Pošto se politika mog časnog pretšasnika, koja ide za savezom i održanjem dobrih odnosa sa centralnim vlastima i našim susjedom Bugarskom u svakom pogledu poklapa sa pravim interesima zemlje, biće nam misao vodilja, da ove na sreću postojeće iskrene odnese još više učvrstimo i proširimo. Uzdamo se u Božiju milost da će rat svršiti potpunom pobjedom savezne nam skupine. Da se to postigne, uvjereni smo, da će naše kopnene i pomorske bojne sile na svim frontama kao i do sad pokazati smjelost i junaštvo, a nemamo nimalo dvojbe ni o tom, da će i narod iza fronte i dalje ustrajati u požrtvovnom držanju.

Da nas sve Gospodar Bog uputi. Amin bi hurmeti sejjidil murselin!

29. ramazana 1336. 8. jula 1334. (1918.)

Mehmed Vehiduddin.

Šemsuddin:

Muslimu, bratu!

Svakoga dana, kad se probudiš,
Sjeti se da si bez doma svoga,
Svakoga časa sakupljaj snagu
I goji sina s njom rođenoga!

Hej širok svijete, istoče žarki,
Tamo i preko gorja vrletnog,
Zar ne bi bio poljana plodna
Za usjev rada hrabrog, viteškog ? !

Zar nije u nas podloga čvrsta
Morala, vjere, ljudstva i snage,
Zar samo da se beznadno plače
Zbjeno u kutu kućice drage ?
Vjekovi crni zbijahu tugu
Na srce, dušu, pred oči magle,
Krvvari žice, dugo krvvari ..
Al čas nadogje promjene nagle.

Pukoše lanci, stoljetne more*)
Sa duše nesta, u zadnjem mraku
Zora zarugje... Na noge brate,
Čuješ nov miris u svježem zraku ...

Miris amanet, to poziv tvoj je,
Djedova slavni poljubac rajni:
Saderi hrgju-koprenu s bića,
Na mejdan stupi, ko čelik sjajni,

Na mejdan rada, sprema i volje,
Nadbijaj slabost u sebi svaku,
I ko strukovnjak naprijed kroči,
Udes će sudbu pisat ti lahku.

A kad već jednom zvrkne ti oko,
Ko u sokola, pučinom svijeta,
Spazićeš kako žalobna bješe
Do sada tvoja tjeskoba, sjeta.

Spazićeš, što sad ne vidiš jošte,
Uspjeha pute a na sve strane,
Vidjećeš, tvojom pred voljom, snagom
Kako se ruše zapreke, brane!

Vidjećeš svijet bez megja za te,
Otvoren, vidan, divan i plodan,
Spazićeš stope kulturnog rada
Od svojih pregja. — Potomak odan

Poći ćeš tragom negdanje slave,
Dizaćeš, zub što vremena sruši,
I jurnut dalje, naprijed, u šir,
U srcu snažan, vedar u duši.

Za tobom staće islamska majka,
Od trista ljeta što bolno rida
I kliknut: Sretno junače pošo,
Pa ma i preko kineskog zida!

Braća i sestre toplom će dovom
Pratiti tebe svijeta glasom:
O zdravo brate, vjesniče dana,
Pregni za uspjeh, okrunjen spasom!

Za tobom staće uzdanje naše,
Nejaka mladež, al krepka, čila
I klicat: Napried! Stić' ćemo i mi —
I do sad mladost nada je bila.

Za tobom staće zavičaj mali,
Tobom glasovit klicaće: Zdravo!
Kiti se znanjem, otvaraj pute,
Budi svoj u svom, - razumna glavo!

*) Kapitulacije se misle.

Dželal Nuri:

Panislamizam.

Islam u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

S turskog prevodi: Salih Bakamovlć.

(Nastavak)

Muslimani u sadašnjosti.

Arap i.

Iza propasti arapskih država, Arapi su bivali podregjeni svakovrsnim vladarima. Od ovih ni jedan nije gledao, da usavrši arapsku naciju. I megu Arapima, do u zadnje vrijeme, nije se moglo pojaviti nikakvo, bugjenje svijesti. Pod raznim državama i vladarima bijedni su sinovi Arabije od svoga karaktera malo izgubili, a svoju kulturu i staru moć i slavu zaboravili. Udaljivanje ovih država od islamskih propisa priučilo je Arape, da se podvrgnu absolutizmu. A budući je prirodno, da podanici jedne absolutističke države ne mogu očuvati svoje muževne vrline i karaktere i Arapi su skrenuli na korupciju i donekle poprimili nevaljale čudi.

Ali, kraj svega toga, Arapi nijesu nikad došli u položaj, da napuste svoju narodnost. Danas kod Arapa nema osobe, koja se je odrekla arapske narodnosti. "Šta više, Arapi su još-prije nego su počeli stvarati države pokazivali vanrednu sposobnost, da mogu asimilirati susjedne narode. Tko ode u arapske zemlje, taj nauči arapski ma kojim jezikom govorio. Megjutim oni koji dolaze u turske zemlje, prem ostaju megu nama po dvadeset do trideset godina, nemogu, da nauče turski ni dvadesetak riječi. Stara slava i moć arapskog naroda i danas vrši psihološki utjecaj. Arabizam je kao i Islamizam jedna boja koja se neda obrisati. Arapi i danas posjeduju osvajalačku krjepost. Na svim predjelima svijeta Arapi i danas vrše svoj moćni upliv. Islam je mnogo koristio Arapima. Jedan Arap, ma gdje se god nagje u islamskom svijetu, smatra se plemićem i gospodinom.

Arapskom je narodu mnogo ikoristilo i to što se njihov jezik iz neku raku smatra zvaničnim jezikom Islama. Na ovaj je način arapska. narodnost uljegla i u Turke, i u Perzijce, i u Indijce itd. Svaki je Musliman i pomalo Arap. Kao što se francuski jezik i Francustvo, te talijanski jezik i Talijanstvo gube u latinskom jeziku i rimskoj narodnosti, tako su i razni islamski narodi zaronili u arapski jezik i narodnost.

Arapski jezik je temelj muti raznih islamskih naroda. A svakovrsnoj pak obuci temelj je Kuran. Osim toga činjenica, da je arapski vrlo sladak, vanredno milozvučan i naprosto matematički jezik, te važnost njegove stare literature, znatno su mu povećavali vrijednost.

Na žalost, danas se ne uvažava arapski jezik koliko bi to trebalo. Osobito se ne može nikako oprostiti njegovo omalovažavanje od strane Osmanskog Carstva. Ako je turski politički jezik islamskog svijeta, arapski je nje-

gov vjerski jezik. I sa ovim njihovim svojstvima treba, da ove jezike prijestolnica Hilafeta naročito štiti.

I turski i arapski treba da štiti sama država. Istina, u našim je školama arapski jezik oblagatan predmet, ali nesavremenost metoda i nesposobnost učitelja, nedozvoljava, da se od ovih predavanja postigne ikakov rezultat. Takogjer i softe koje po dvadeset godina sjedeći na kolenima uče po medresama, nijesu u stanju ni četiri redka arapski napisati. Da očuvamo naše islamsiko obilježje trebamo arapski jezik praktično naučavati. Budući je arapski za svakog Muslimana opći jezik, svi smo vjerom zadušeni, da mu posvećujemo toliko pažnje, koliko zaslužuje. Ne zalazimo u bludnju smatrajući sebe odvojenim od arapskog jezika i svijeta! Jedino sa rasprostranjem arapskog jezika, Muslimani će se jedni drugima još više približiti. Pravo se islamsko bratsvo može postići samo onda kada se bude megu braćom razgovaralo jednim te istim jezikom.

Takogjer treba, da i država zvanično uzme u zaštitu arapsku književnost i štampu. Ove su za nju jedno, vrlo važno oružje. Sionizam, koji je osnovan s namjerom da oživi židovski nacionalizam, prije svega u svoj program, stavlja oživljenje hebrejskoga jezika. Dakle neoprostva i pogrješka, da mi zaboravimo arapski jezik.

Nek arapski ne ostane samo vjerski jezik upotrebljavan isključivo u molitvama i na novcu. Svaki Musliman treba, da govori dva jezika i na pr. uz turski ili perzijski jezik treba da i arapski smatra svojim jezikom.

Mislim da je nemoguće napraviti tačnu statistiku Arapa, svakako je to vrlo teško i s troškovima skopčano. A ne može se povjerovati ni statističnim podacima kršćanskih država. Takogjer, budući, da ni Arapi ne prave svoje statistike na evropski način, ni njihovi podaci nijesu vjerodostojni. Osim toga, teško je razlikovati pravog Arapa od arabiziranog. I vrste su Arapa različite, a njihova narječja takogjer nejednaka. Dakle ove je teme nužno ispitati na pose i na dugo i široko.

Koliko ima vrsta Arapa? Kakva je megu njima razlika? Koliko su iim nejednake čudi, običaji, naravi, temperamenti, dialekti i osjećaji? Eto jedno opširno područje proučavanja!

Žao nam je, da u ovoj stvari, našim poštovanim čitaocima, nemožemo dati potrebitog razjašnjenja; megjutim ipak ćemo pokušati, da napravimo jednu statistiku.

Prava domovina Arapa je bez sumnje, Hidžaz. Od Hidžaza južno Jemen, sjeverno Sirija, cijeli Džeziret-ul Arab (Arapsko poluostrvo), Perzijski Irak, Mezopotamija, cijela Sjeverna Afrika (Egipat, Cirenajka, Tripolis, Tunis, Aigerija, Marofcko) geografski danas sačinjavaju arapsku domovinu. U ovoj širokoj pokrajini većina je naroda arapskog plemena. I ako postane nezavisna sačinjiivaće jedno ogromno carstvo, jednu jedinstvenu i istorodnu državu:

Provincija Hidžaz ima, od prilike, jedan milijun sta-

novnika. Stanovništvo Jemena iznaša, po tvrdnji Husein Hilmi paše šest, a po mišljenju guvernera Jemena Tevfigbega tri milijuna. Po mome mnijenju, sa Asirom, Adenom i Imam Jahjaui podregjenom Sadom, Šeharom i ostalim, te kada se ubroji među Turskom i Engleskom prijepornih »devet kotareva«, stanovništvo ove pokrajine, koju stari narodi nazivahu »Sretnom Arabijom« iznaša pet milijuna duša. Osim toga držim da sveukupno stanovništvo Hadremuta, Meskata, Ummana, Bahrejna, Kuvejta, Anze, šemmara, Rub-ul-Halie, Nedžda i dr., neće mnogo preći preko pet milijuna. Od ovih zemalja i ako je Flidžaz politički izravno pod Turskom, nemože se u njemu zaniijekati upliv mekkanskog Šerifa. Naša je osobita želja, da ova sveta zemlja ostane u častnom položaju vjernosti prema Osmanskoj dinastiji i daleko od utjecaja Engleske i Franceske. Otomanska vlada treba da ovo dobro drži u vidu i da »hidžasko pitanje« smatra jednim od najvažnijih pitanja. Jer hidžasko pitanje danas sutra može da bude jedna neprilika. A hidžaska željeznica je opet jedno drugo pitanje. Engleska nastoji svira silama, da osujeti važnost ove pruge. I akaibanska afer. je jedino radi ovoga na javnost izbila. Lijepom uporabom Hidžaz je za našu državu jedna velika snaga. Ali zlouporabom, Bože sačuvaj, može da prouzrokuje za Carstvo i Hilafet a uslijed toga i za cijeli Islam, propast i uništenje. Neka naši državnici nikako nezaboravljaju, kako su pretendenti Hilafeta sultani iz porodice Idniisovaćai u Marokku, stupili pod gospodstvo Francuske i kako ovo sačinjava jedan veoma ružni primjer. Položaj Mekke je kritičan. Njen život ne sliči životu drugih gradova.

Od nje ne treba ništa očekivati, nju treba hraniti. Engleska priznaje vladarima šejhove od »devet srezova« koje smatra adenskim Hinterlandom.

Akio mi ove i druge ne budemo smatrali prinčevima, naše će mjesto zauzeti svakako oni koji su najdarežljiviji. Svakako se Engleska, kao jedna velevlast, koja ima najviše islamskih podanika, u tim krajevima vrlo oprezno ponaša. Ona drži Arabsko poluostrvo, naprosto u opasnom stanju. Suez i Sinajski poluotok je defacto u njenim rukama. Uprava Turi-Sina-a je povjerena ratnom nadzorništvu, komu je šef engleski komandant, a koje je odijeljeno od ministarstva unutarnjih poslova u Egiptu. Kabeli su u njenim rukama. Ishodište Crvenoga Mora, njihov je pravi posjed. Ostrvo Perim, koje se nailazi na sred Bab-el-Mandeba, dobro je utvrgjeno. Adan se kao jedna kaplja ulja svakim danom širi. Taj se predjel ubraja u najvažnije tačke na svijetu. Otale Engleska cilja na Jemen. Jemen je pomoću Engleske sav naoružan. A Hadramaut je pod kontrolom Engleske. Blizu obale Kuria-Muria otoci, na dalje ostrovo Sokotra a prama njoj britski Somaliland (Berbera) njojzi pripadaju.

Što se tiče Perzijskog zaljeva: tamo Engleska potpuno slobodno vrši svoj upliv. Na ovome moru je oružnička služba, kabeli, svjetionici, trgovina, krmanjenje, sve u engleskim rukama. I ostrvo Bahrein je prije

nekeg vremena nekako tako prešlo u engleski posjed. Paralelna perzijska obala, uslijed sporazuma sa Rusijom, sačinjava uplivnu zonu Engleske.

Isto kako je Engleska sa akabanskom aferom htjela osujetiti važnost hedžaske željeznice, tako je želila sa kuvejtska aferom uništiti bagdadsku željeznicu. Za to je El-Kuvejh i na dalje El-Kutr i drugi predjeli, koje engleska zvanima intriga smatra zakonitim posjedom.

Engleska iz ovih mjesta zvanično cilja na našu zemlju. Ovo trebamo dobro znati. Mislim, da su na temelju tajnih konvencija, koje je Engleska sa drugim velesilama sklopila — isto kao što je nekada francusko-engleskora ugovorom Tripolis dat Italiji — i ovi predjeli ostavljeni Engleskoj.

A u Maskatu je francuski upliv dosta velik. Ovaj je predjel evanično skladište francuskih kriumčara, koje njihova država protežira. Otuda svakovrsno oružje i ostali zabranjeni predmeti slobodno prolaze u arabske zemlje. Kritičan je položaj i otoka Karnaran i Farsan na Crvenom Moru.

U Asiru je Idrisov upliv moćan. Asir je na žalost, od talijanskog rata poprimio ozbiljni značaj. I budući da stoji do Hedžaza njegovo je pitanje veoma važno. Upravni je sistem Jemena sumnjivog karaktera. Sporač žurni, koji je učinjen sa Imam Jahja-om ne držim, da nam može u njemu osigurati trajnog mira. Sejidd Jahja se, po ugovoru priznaje nezavisnim emirom. I njegova se vlada u Jemenu priznaje. Da ovaj Imam, oslanjajući se na svoju nezavisnost, jednim danom sklopi kakav ugovor sa Engleskom, Francuskom i Italijom, ili da koja od ovih velesila drsko napadne ovu »nezavisnu« državu, kako bi se ova afera riješila po međunarodnom pravu? Prosudite.

U Jemenu opet zaditska sekta, sa hilafetskog gledišta sačinjava jedno zamašno pitanje, jer po vjeri Zejdita osmanlijski Hilafet nije priznat.

U unutrašnjosti pak zemlje upokorenje je Ibni Rešida, Ibni Suuda i drugih emira radi našeg opstanka veoma nužno. Ako se ni ovo ne upotrebi i ovi će predjeli kad li da li dopasti engleske zaštite kao i Kuveih.

I opet kadli tadli postaćemo engleski susjedi na granici provincije halepske ili musulske. Vrlo dobro poznajemo kojim metodama, i kakvim neznatnim i izmišljenim uzrocima Engleska pribavlja kolonije. Zato budimo oprezni. Da se otvorenije izrazimo: Velika Britanija je svetu Kabu a po tome sveielamski Hilafet i Osmansko Carstvo uzela u opsadu. Danas je engleska politika posve otvoreno uperena protiv nas.. Ova je država na temelju svoga sporazuma sa Rusijom danas — kako sam to više puta naglasio — napustila doktrinu Lorda Beaconsfielda i davno lizišla iz položaja, da bude na našoj strani. Na kome je god stanovištu »pomirljiva« Rusija prema našoj egzistenciji, na istome je stanovištu i Engleska i trabant ovih obaju Francuska.

Siriju je — ako se ne varam — kao kompenzaciju Engleska ostavila Franceskoj. Na žalost, francuski su

misioneri i njima odani sirijski kršćani ovu svetu zemlju otrovali. Moral je u Siriji na vrlo niskom stepenu. Da nema islamske revnosti i Damask i Bejrut bi se pokvarili kolik i Libanon. Libanon je veliko brdo smutnje. Osobito da ima svoj zaljev, učinilo ga je posve privrženim Francuskoj. Francuska punom parom radi da Siriju učini drugim Tunisom. Zato joj je od (prilike i teren povoljan u ovim krajevima Francustvo je, mnogo uplvisailo na Siriju. Od srca želimo, da se naša država malo ozbiljnije pozabavi ovim arabskim pitanjem. Geografski ubrajamo u Siriju: provincije Bejruta, Damaska i djelomično Halepa (Aleppo) te Libanon, (Džebeli Libnan) i njegovu okolicu. Biće da ovdje ima tri i ipo milijuna Arapa, Iskreno je željeti da se kršćanski Arapi što više približe arabskoj zajednici, da ne nagihju evropskoj politici i da se moralno poboljšaju.

Evropejci ove izrabljuju u osvajalačke svrhe. A oni uslijed misionarskog i klerikalnog odgoja zatražuju nezavisnost ili autonomiju Sirije. Jer, ako bi se Sirija politički ili administrativno od nas odvojila i sačinjavala autonomnu ili nezavisnu državu, oni misle, budući su od drugih Sirijanaca Muslimana tobože napredniji, da će moći lahko dobiti državne službe. Zato oni potiču Muslimane na nevjeru prema našoj državi i megju njima šire misli o nezavisnosti. I pitanje arabskog Hilafeta oni su izbacili. Neka Strijanei dobro tiipamte ako im se zemlja 6đ nas odvoji, da neće biti samostalna, nego naprotiv jedna druga Algerija ili Marokko. Sirijski kršćani bi želili igrati ulogu, koju igra mala grupica Kopta u Egiptu. U istinu Kopti koji sačinjavaju pet postotni dio stanovništva u Egiptu, zapremaju najveći dio državnih služba.

I Palestina je od glavnih arapskih zemalja. Palestinom smatramo okružje Kuis (Jenialim), njemu susjedne krajeve kao Nablus i drugo. Stanovnika ima tri milijuna. Ovaj je kraj pozornica raznih stranih i židovskih aspiracija. A budući je Palestina i kršćanska sveta zemlja, ima internacionalno svojstvo. I ovo je njezino megjunarodno svojstvo uzrok da stoji pod osmanlijskom upravom. U Palestini su dozvoljene svakovrsne nevalpstine, prijevare, zlobe i intrige. Svaka vjera, sve sekte, sve diiave, sve misije i sve stranke se u ovoj svetoj zemlji natječu.

U ovim zadnjim vremenima i sinovi se Izraela žele smjestiti u Palestini. Osnova je sionističkom rodoljublju ova. Ove se teme, premda sačinjavaju jedno važno pitanje, toliko ne tiču našeg pitanja: zato ću preko njih preći. Treća otomanska arapska grupa stanuje u (provincijama Basri, Bagdatu, Mosolu, koje zovemo Mezopotamijom, te u okružjima Mardinu i Zoru. Broj ovdašnjeg cjelokupnog stanovništva od prilike izlazi na dva i pol milijuna, a broj čisto arabskog stanovništva na dva milijuna duša.

Basra je ekonomski pod engleskim uplivom. Ovaj upliv ide sve do Bagdada. Megju narodima Mezopotamije nalazi se nešto Kurda i malo Turaka. Neznatni se

je dio Arapa tu nastanio u davnini i pripada djelomice Islamu, a djelomice raznim kršćanskim crkvama. LT Bagdadu se nalazi i nešto Židova. Ne zaboravimo još odprilike po milijuna Arapa, koji su nastanjeni u provinciji Arabistanu u Perziji.

Broj arapskog stanovništva u Aziji prikazujemo na slijedeći način: (Neka se ne zaboravi, da su sve brojke približne).

Hedžaska provincija	1,000.000
Jemen, Nezavisni- Jemen, Asir, Devet srezova, Adan	5,000.000
Oman, Maskat. Bahrein, Hadramaut, Nedžd, Kuveit, Rub- ul-Hak, Anze, Šammar, itd.	5,000.000
Sirija	3,500.000
Palestina.	500.000
Mezopotamija.	2,000.000
Iraki-Ademi (Persijski Irak)	500.000
Broj Arapa u Zapadnoj Aziji	17,500.000

Od ovo sedamnaest i po milijuna, od prilike je jedan, milijun nemuslimana. A drugi jedan milijun i možda malko više je Zejdita. Druzi i Mutevalije sačinjavaju vrlo neznatan broj.

Ako se od ovoga zbroja odbije dva i pol milijuna u Aziji ima petnaest milijuna Araba Sunnita.

Od ovih je najmanje dvanaest milijona pod turskom upravom.

Sa kulturnog gliedišta megju ovo petnaest milijuna Arapa, postoje velike razlike. Doku u Siriji ima vrlo naprednih Arapa dotle se plemena, koja hodaju izmegju Damaska i Mezopotamije nemogu smatrati baš toliko civilizovanim.

Takagjer ,postoji velika razlika i po običajima i moralu megju ovim milijonima. Treba da ne zaboravimo ni jezične razlike, a osobito one koje se tiču izgovora. Pregjimio na Afriku:

Afrika je dio zemaljske kuglje, u kojem su Muslimani u mnoštvu nastanjeni. I razmjerno nam je tačnije poznat broj njihova stanovništva: , Egipt (strance ne ubrajamo)	12,500.000
Egipatski Sudan	5,000.000
Tripolis, Cirenaika	1,000.000
Tunis (osim stranaca)	1,500.000
Algerija (takogjer)	5,000.000
Marokko (vr'o približno)	10,000.000
Sahara	5,000.000
Francuski Sudan	15,000.000
Senegal i dr.; Centralni Sudan, Vadaj: Bagrmi i dr.	5,000.000
Republika Liberija	500.000
Engleski Sudan, Niger i dr.	8,000.000
Njemačke kolonije Togoland i Kamerun	2,500.000
Kongo, Kaplandija, Mozambik, Madagaskar, Njemačka istočna Afrika Zanzebar	3,000.000
Britska istočna Afrika Uganda i dr.	2,500.000
Abisinija, Eritrea i dr.	2,500.000
Ukupno	79,000.000

Ovoga islamskog stanovništva je veoma veliki i razni dio Arapa ili arabiziran. Ovi se posljednji ne razlikuju od Arapa, šta više i Crnci su po jeziku i osjećajima stupili u ogromnu arapsku zajednicu. Ovi su nastajeni u Abisiniji, Senegal, Senegambiji, Sierra Leone-u, Republici Liberiji, Kongu, Južnoj Africi, Ist. Njemačkoj koloniji, Engleskim kolonijama, Madagaskaru, Mračnoj i Centralnoj Africi i južno-afričkim francuskim kolonijama; u kratko oni stanuju u svim predjelima ovog mračnog dijela svijeta.

Dakle kako smo gore izložili u Africi ima bez pretjeranosti osamdeset milijuna Muslimana. Ovih je — kako gore rekosmo — najveći dio arapske narodnosti.

Ne možemo tačrio kazati koliko se od ovih naroda nalazi pod kojom državom. Osim Algerije i Tunisa, u frameuskim kolonijama kao i u kolonijama Engleske, Njemačke, Italije, Belgije nije obavljen popis stanovništva. Sve su brojke u statističkim knjigama ovome približne.

Megju ovim se Muslimanima opaža velika razlika u kulturnom pogledu. Dok u Egiptu ima veoma prosvjećenih i naprednih Arapa, dotle oko Ekvatora možda ima i divljih Muslimana.

Politički je položaj Egipta najčudnovatiji. Ova pokrajina, kako je to sa gledišta općeg i internacionalnog prava u vrlo važnom djelu Mr. Cochery-a dokazano, nije drugo doli jedna, otoimanska provincija. Egipat nije jedna privilegovana pokrajina, nego je Keditv jedan koncesionirani činovnik. U pogledu općeg prava, on nema absolutno i nikako vladarskog svojstva. On je hereditarni guverner, sa širokom nadležnošću.

Engleska — faktični je gospodar Egipta — tamo nema nikakva prava. Ova je država stvarno okupirala Egipt, ali čudnovato da ni iz koju ruku ne zhtijeva na nj iprava.

U kratko rečeno, Egipat je jedna osmanska careva provincija i Keditvova država, a defacito jedna engleska kolonija. Egipat je zemlja" u kojoj je najviši evropski upliv. Kako egipatska državna blagajna stoji u zalogu Evrope, tako je tamo i jedan važni dio privatnih posjeda, kao zalog u rukama stranih novčanih zavoda. Vlada je upravo od Engleske zaplijenjena. Takogjer se sve države koriste kapitulacijama (povlastice evropskih podanika). Egipat je osim njegova naroda, svačiji, Engleska kontrola najviše drži do toga, da se urogjenici nebi probudili. Zato kontrolna vlada uništjuje javnu nastavu. Narodu ne da očima progledati, narodne stranke tlači i prijekim sudovima kazni. Pošto dobro poznaje lakomost državnika za novcem, Engleska je vlada Keditva i njegove državnike pustila slobodnim da nagomilavaju blago. Ali im je, za ovo iz ruku oduzela sav upliv i moć. Kada se nezakoniti vladalac i zakoniti upravnici jedne zemlje združe, šta se više može od nje očekivati? Zato se Egipat svakim danom upropašćuje. I ako ima malo prividnog blagostanja, sve je ono št© se čini u ime i na račun Evropejaca, Egipatska Je

visoka klasa — vrlo daleko da bi bila Arap — za zemlju jedna velika nesreća; neprestano joj krv ispija. Ali hvala Bogu, narod je — u ovo zadnje vrijeme — uslijed ovog pritiska progledao očima. U Egiptu je nacionalni pokret ozbiljno započeo. Novi Egipat shvaća Evropu i vigja njezine metode i pravila, koja su je učinila moćnom i naprednom te počnle raditi evropejskom glavom. Najviše što daje zabrinutosti za Egipat jest oskudica narodnog karaktera.

Držimo da će ideje o Panislamizmu i spašavanju Egipta, koje se svakim danom šire u zemlji proizvesti, da se i narodni karakter ponovno rodi. Mi se ne nadamo ni čemu od egipatske visoke klase. Ostvarenje naših želja očekujemo jedino od naroda. Ovaj je pak narod do skrajnosti vjeran prijestolnici Carstva i Halifata. Megju njima nema nevjernih. Ako se tu« i tamo nagje po koji protivnik, ti su agenti Engleza i Keditva. Engleska odobrajte i iapunjuje i najsitnije želje keditvske stolice. Zato je u Kairu ognjište bune i smutnje, koje neprestano gori.

Kopti su jedna nesreća po Egipat. Takogjer i stranci kvare ovu čestitu zemlju. Cijeli Egipat za strance radi. A Engleska država vlada Egiptom na način koji je vrlo oprečan i nedolikuje čovječanstvu. Svi su agenti Engleske u Egiptu pranevjerljive, rasipne, sebične i raskalashene osobe. Ovi smatraju Egipat zakupnim imanjem. Islam se svakim danom ponižuje u Egiptu. Visoka klasa pošto se je vrlo navikla na (obilne) visoke plaće, lijepe poslove i mita služi za ostvarenje želja Engleske. Ponoivno velimo: Egiptu nema koristi ni sreće od njegove visoke klase, njegovih velikaša i engleskih kolonizatora. Narod je, koji će se u budućnosti koristiti zaposlenjem ili slabošću Engleske i Egipat izvesti na put spasa. Ta svakako su drugi napadači i kradljivci. (Nastaviće se.)

Mevaizi-dinije

Muhamed S. Serdarević :

Budimo muslimani!*)

Mnogi se od nas tuži na-zaostalost našeg muslimanskog elementa u kulturnom i prosvjetnom pogledu. Neki opet ističu naš zastoj i nazadak u ekonomskom pravcu, jedni upiru prstom u naš manjkavi i loši odgoj u religiozno-moralnom pogledu, u našu indiferentnost u vjeri i iskvarenost u moralu. Neko potakne i to, kako je zdravstveno stanje našega milleta slabo i da je sadanja generacija većinom kržljava i slabo razvijena. Neko opet iznosi sasvim drugo.

*) Prenosimo ovaj članak iz „Oajretova" kalendara za godinu 1333-1915., jer je odraz mišljenja merhum Serdarevića, pa se i iz njega može zaključiti koliki nas je gubitak zadesio njegovom preranom smrću,

Op. ur,

Kako se vidi, po srijedi su razni pogledi i gledišta, s kojih pojedini ljudi kfitikuju naš islamski millet u ovim zemljama, Pitanje se sada nameće: šta da se čini, kako tome da se doskoči i istaknute mahane poprave. Na ovo su pitanje razni odgovori.

Moj je odgovor: budimo muslimani! Da! Budimo muslimani, pa ćemo tako izliječiti sve svoje socijalne rane i popraviti sve nam zajedničke rane.

Ovaj će moj odgovor možda biti nekome »miješan. Ali ništa za to. Malo se strpimo!

Šta mislim pod tim: budimo muslimani! Ta zar mi nijesno to? Neko će reći: jesmo vala i previše, a neko će možda dotati: s toga i jesmo u nazatku.

Ne mislim pod tim, razumije se, reći: budimo ljudi, koji nose imena: Hasan, Mehmed, Mujo, Ragib i t. d. niti: budimo onaki, kakva je danas ogromna većina ljudi, što se zovu muslimanima!

Prije nego karem, što mislim pod gornjim liječima, moram odbiti tvrdnju, da smo mi i previše muslimani, i da bi to bio uzrok našem nazatku. Mi ne samo da nijesmo previše muslimani, nego se nijesmo ni približili muslimanstvu. Gornja tvrdnja može poteći samo od onoga, koji ne poznaje, šta je Islam i šta sve on traži od svojih sljedbenika. Mnogo se može čuti riječi, da je naš narod puno religiozan (mutedejjin). Ja sam se o protivnom uvjerio bar što se tiče našeg muslimanskog elementu. Poznato je svakome, da veliko neznanje vlada u našem elementu. To ne može niko poreći. I baš radi toga nastojimo da podignemo što više mekteba, da postojeće reformiramo, da medrese reorganizujemo i da podgojimo što veći broj valjana hodžinskog podmatka. Narod, a tako i pojedinac, koji ne poznaje svoje religije (vjere) kako će biti u stanju da se drži njezinih odredaba i napatuka, odakle da bude religiozan? Jedna od najglavnijih ustanova dini Islama jest namaz, a od najvažnijih i najpoznatijih zabrana je pijenje alkoholnih pića. Šta mislite, koliko postotaka u redu vrši dužnost klanjanja namaza »k»liki je broj onih, koji se od alkoholnih pića posve abstiniraju? Samo to pomislimo, pa sudimo, je li naš elemenat puno religiozan ili nije ni dovoljno! Budimo muslimani!

Iz ovih riječi razumimo ovo: budimo pravi sljedbenici Islama, udovoljavajmo onome, što Islam od nas traži?

Šta traži od nas Islam?

On traži od nas u prvom redu, da se očistimo i odmah za tim da očišćeno odjenemo pristojnim ruhom. i da ga uresimo. Traži da očistimo um, srce i dušu. Trebamo očistiti se od: bezboštva (ilhad), višeboštva (širć), krivovjerstva (akaidi faslde) i bajka te praznovjerica (hurafat ve evham).

Stanimo malo kod ovoga i zabavimo se sa par riječi!

Bezboštvo — ili ateizam — je jedna strašna bolest, čiji se tragovi osjećaju u socijalnom životu

ljudi i naroda. Ono je izvor svakom zlu i nesreći, svakom lopovluku i opačini. Bezboštvo je jedna veoma gruba mahana, jer sa sobom povlači bezbroj drugih mahana i uništava mnoge vrline. Bezboštvo znači u mirno doba demoralizaciju i rušenje svih temelja pravog čudoregja, vjerolomstvo i izdajstvo, laž i prevrtljivost, a u ratno vrijeme mlitavost i malaksalost, neizdrživost i popustljivost, poraz i sramotu. Bezbošću manjka pouzdanje u Boga, koje čovjeku, ulijeva snagu i polet, njemu falf lijepa nada u bolju budućnost i ne dostaje mu utjeha, potrebna u bijedi i nepogodama, za to je uvijek spreman počinuti na sebi samoubojstvo.

Ja zastupam mišljenje, da je bolje biti pristaša i najgore religije nego biti bezbožac. Jer i najgora religija sadržava u sebi nešto lijepoga i dobrog, imade makar nešto moralnih zasada i nosi sa sobom makar mali dio etičkih principa. Uz to ispovijeda vjeru u Boga velikoga i u sudnji dan, što obično mora — ako je samo ta vjera tvrda — da imade za posljedicu natjecanje u dobru i bježanje od nevaljaština.

Budući da tako stvar stoji s bezboštvom, Islam nalaže u prvom redu, da um očistimo od te strašne i gnjusne bolesti* (Nemogu se ovdje upuštati u ocrtavanje onih drugih mahana, od kojih treba da um svoj očistimo (višeboštva, krivovjerstva i praznovjerica), jer bi me to predaleko odvelo.)

Kad um očistimo od spomenute plijesni, trebamo ga uresiti zdravim vjerovanjem: vjerom u jednog sve moćnog Boga, koji je izvorom svake dobrote, ljepote i savršenstva i. t. d. i. t. d. te vjerom u druge istine, što ih Islam uči.

Svaki čovjek nešto vjeruje pa i sami bezbožac. Šta trebamo da vjerujemo i kako? Istražuj, ispituji, umuj, filozofiraj, najposlije će se doći do onoga, što Islam naučava, jer su on i zdrav razum — bliznaci!*) . Srce trebamo očistiti od svih ružnih svojstava i nevaljalih čudi: od oholosti i taštine, od zlobe i zavisti, od pizme i osvetljivosti, od škrtosti i rasipnosti, od razuzdanosti i reskalašenosti, od tvrdoglavosti i beznačajnosti, od okrutnosti i nesmiljenosti, od drskosti i Bezobraznosti, od strašivosti i malodušnosti, od lakomosti, oporosti, srditosti, svadljivosti i t. d. Ukrasiti ga pak trebamo svojstvima, gore protivnim kao što su: dobrotivost, milosrgje, pravednost, darežljivost, umjerenost, hrabrost, značajnost i t. d.

Dušu trebamo očistiti od svih grijehova i nevaljalih činova kao što su: ubijstvo, kragja, otimačina, kriva zakletva, objeda, bijeg iz bojne linije, osornost i neposlušnost prema roditeljima, prostitucija, pijenje

*) Ovim se ne će kazati, da se sve vjerske istine islamske mogu postignuti samim razumom. O to ne! Inače ne bi vjera t. j. božja objava trebala. Nego se ovim hoće da kaže, da ništa što Islam naučava, pa i one stvari do kojih samom pameću ne možemo doći, ne dolazi u sukob sa zdravim razumom, kako bi ga ovaj smatrao jednom nemogućnosti i apsurdom

opojnih pića, igranje s novcem, propuštanje pojedinih vjerskih dužnosti i t. d. i t. d.

Svaki grijeh što ga čovjek uradi, čini loš utisak na dušu i ostavlja na njoj neku mrlju. Čovjek, koji ogrezne u grijehe, zamrlja svoju dušu, koja inače mora biti čista kao kristal, ako se misli na njezino spasenje i ulazak u kuću vječnih ljepota i naslada. Ova je kuća nepojmljivo čista i samo čiste duše imadu u njoj mjesta. Grijesi su osim toga kao bacili, koji proizvode u duši čovjekovoj razne bolesti, što će ih ona trpjeti odnosno njihove posljedice osjećati tek poslije, a to je u drugome svijetu. Neka grijesna djela, kao što su prostitucija i opojna pića prouzroče u čovjeku bolesti, što ih on podnosi za svoga zemnoga života, osvećuju mu se dakle odmah, a sva bez razlike uzrokuju bolesti za dušu, koje će ona patiti u drugome svijetu. Bolesne pak duše nemaju pristupa u spomenutu kuću vječnih ljepota i naslada prije ozdravljenja.

Trebamo dakle očistiti svoju dušu, ako je već zaražena, odnosno čuvati je da se ne zarazi. — Lijek zamrljanoj i zaraženoj duši je iskrena tevba, čemu se — kao radikalnu sredstvu — treba zarana, čim prije obratiti; na to nas premilostivi Bog i njegov dragi poslanik bodre i potiču.

Kad smo već dušu održali čistom, odnosno očistili je trebamo je nagizdati raznim dobrim i vjerom pohvaljenim djelima, megju koje spadaju u prvom redu sve vjerske dužnosti.

Šta još od nas Islam traži?

Traži da se obrazujemo i da stičemo znanje.

Kakvo znanje? Je li samo vjersko?

Kur'an hvali znanje i znane ljude uopće. Isto tako i hadis. Naš pejgamber hazreti Muhammed s.a.v.s, koji je mnogo iskao od Boga, da mu podijeli znanja, tražio je u svojim molbama (dovama), upućenim Svevišnjem Stvoritelju, da mu dade „ilmi nafi* (korisno znanje), a da ga sačuva od onog znanja, koje je beskorisno. Jedna od spomenutih dova je: „Allahummen feani....." (Bože okoristi me onim, što si me naučio i nauči me ono, što će mi koristiti i prirakni mi znanja!)

Odavle se jasno može razabrati, kakvo znanje traži od nas Islam. Traži dakle da stičemo ono znanje, od kojeg ćemo imati koristi za život, za dunja, a tako i za ahiret, jer za oboje treba znanja. Veliki mufessir imami Zemahšeri veli u svom djelu: „Rebiul-ebrar" „Kivamudini....." (Din i dunjaluk opstoji znanjem i radom).

Prema tome ko ih napusti i rekne da traži po-božnost, a ne znanje; tevekjul, a ne rad, pašće u neznanje i lakomost.

i. Razumije se i samo po sebi, da je u prvom redu nužno znati i naučiti ono, od čega treba očistiti s/oj um, srce i dušu i sa čim ih treba uresiti, dakle naučiti što treba vjerovati i kako se što treba raditi (vjerske dužnosti) i od čega se treba čuvati (vjerske zabrane).

Nije moguće, da jedan čovjek sve nauči i znade, s toga se to i ne traži. Ali je moguće da svaka potrebna i korisna znanost bude zastupana i imala svojih nosilaca u ljudskom društvu odnosno u pojedinim narodima i drugim ljudskim skupinama. To je moguće i to je po Islamu dužnost (farzi kifaje), koju izostaviti znači počinili veliki grijeh.

(Kako Kur-ani azimuššan bodri na motrenje prirode, to je razumljivo, da je studiranje pirodnih znanosti po Islamu vrlo pohvalna stvar.)

Islam dalje traži od nas još i rad te poučavanje drugih. Nije dosta, veli, znati, nego treba i raditi. Naučiti nešto korisno, pa to raditi, te još i druge o tom podučiti, to je nešto, što se u Islamu nemože dosta nahvaliti. Dužan je čovjek da ono što znade i drugome kaže, osobito ako ga on pita. Kriti svoje znanje i vještinu, kako se drugi, osobito koji žele to znati, ne će pomoći, po Islamu je žestoko osugjeno. Prema tome su naši činovnici, učitelji, muallimi, muderrisi, gjaci, taleba, jednom riječi: sva naša inteligencija dužni da narod bilo u gradovima bilo u selima poučavaju u svemu onome, što je za njega koiisno. I kad bi mi, koji sačinjavamo inteligenciju našega naroda, vršili dužnost kako valja, naš bi narod zaista bio sretan.

Raditi, posloovati, djelovati, — to je lozinka Islama. Nerad i ljenčarenje Islam strašno osugjuje. Ovaj mi put na um pada jedan hadisi-šerif, što ga evo odmah i bilježim: „Innallahe juhbulmumine..... ." (Zaista Bog voli vjernika, koji se bavi svojim zanatom i otac je čeljadi, a ne voli ispraznika (besposlenjaka), koji niti je u dunjalučkom niti u ahiretskorn poslu). - I kako god treba sticati korisno znanje, tako se treba baviti korisnim radom. Baviti se besposlicom, pače i govoriti ono, što u posao ne pristaje (ma la jani), to je predmet strašne osude u Islamu.

Raditi onoliko, koliko može čovjek privrijediti za: vlastito izdržavanje i izdržavanje svoje čeljadirte ucpće onoga, koga je dužan izdržavati, to je f a r z , kojim se imenom označuju i najveće vjerske dužnosti u Islamu.

Raditi više nego što je potrebno za život, ali u dobroj namjeri, puno je bolje nego dobrovoljno (nafi) klanjati, učiti i postiti. Kakogod je pokugjeno raditi da stežeš pa da činiš zla i opačine, da nekome prkosiš i da se spram drugim možeš ispinjati, tako je naprotiv pohvaljeno raditi i teći u namjeri, da pomogneš svojim bližnjim, svojim susjedima ili uopće svome narodu. Hazreti Pejgamber veli: „Men talebedunja halalen ... " (Ko traži dunjaluka na dopušten način, da ne mora prositi i da privrijedi svojoj čeljadi i iz sažaljenja prema svome susjedu, Bog će ga na sudnjem danu poživiti svijetla lica kao mjesec o uštapu; ko pak traži dunjaluka, da se diči i ispinje, doći će pred Boga, a on na njega gnjevan). Drugi Hadisi-šerif glasi: „Elhalku kljulluhum..... " (Sva su stvorenja Božja čeljad, pa je njemu najdraži onaj, koji najviše koristi njegovim čeljadima).

Lijepu nam pouku daju ove Božje riječi: „Feiza kudijetissalatu“ (Kad se svrši namaz, razigijte se po zemlji i tražite od Božje dobrote (radite, tecite!) sjećajte se Boga mnogo, pa da polučite uspjeh i spa senje), jer nam vele da čim Božje obavimo, možemo i upravo trebamo se odmah prihvatiti rada oko pod mirenja svojih potreba i nabave onoga, što želimo. Ne veli se: Kad se svrši namaz, sjedite i razgovarajte se

Islam nam nalaže dijeljenje zećata, hadž i t. d. te dijeljenje fi sebilillah (u dobrotvorne svrhe) i potičući nas na to, obećava nam veliku nagradu od Boga. Dijeljenje u dobrotvorne svrhe, a osobito u one svrhe, koje idu za očuvanjem vjere i zemlje u kojoj se slobodno ispovijeda Božiji din, naziva Kur'an dobrim zajmom (karzi hasen), Bogu učinjenim, na koji će se mnogostruko vratiti. Ovim nam Islam indikretno nalaže, da što više radimo i stičemo.

Islam postaviši načelo: „El islamu jalu ve la jula alejhi“ (Islam nadvisuje, a ne nadvisuje se) i: „Velillahilizzetu veliresulih velilmuminin“ Bogu pripada veličina i jakost, te njegovu Poslaniku i vjernicima), traži od nas da činimo sve, sa čim ćemo se dignuti i održati na zamjernoj (kulturnoj, moralnoj, etičkoj, ekonomskoj i t. d.) visini, kako ćemo — mi a po tom i naša vjera — biti toliko visoki, ugledni i impozantni, da se s nama u tome ne može nitko takmiti.

Da ovo malo rasvijetlim jednim primjerom!

U jednom mjestu žive muslimani i kršćani. Kršćani su izučeni i obrazovani, jer pohode svakovrsne škole, imućni i bogati, jer su radini i znadu raditi. Trgovina je u njihovim šakama, isto tako i zanati. Zaposjeli su sva mjesta u upravi, te su organi političke vlasti i članovi sudstva sve sami kršćani. Treba li se izvan ureda obratiti kome za savjet u kakvoj parnici ili moliti za zastupanje na sudu, mora se ići

Kršćaninu, jer je i advokat kršćanin. Pa i kad se ko razboli, mora ići kršćaninu, jer je on jedini liječnik u tome mjestu.

Muslimani su naprotiv neuki i neškolorani, siromašni i bijedni, jer su i lijenčine i nezalice: niti hoće niti znadu raditi. Niti imadu svojih kakvih velikih trgovaca, ni posjednika ni zanačija niti činovnika svojih istovjeraca. Oni sačinjavaju masu prostih radnika i hamala. Po ulicama sretiš prosjake iz krugova muslimanskih.

Kad bi došao u to mjesto jedan stranac, koji recimo niti je musliman niti kršćanin niti i jednu vjeru i поближе znade, isporodi sada utiske, koje bi na njega učinili kršćanstvo i kršćani s jedne, te Islam i muslimani s druge strane! Da li u tome mjestu Islam nadvisuje ili se nadvisuje, da li izzet (veličina i jakost) pripada tude muslimanima? — Ne će ni kolik trun. Na protiv će mu biti odvratni.

Recite mi sada, zar nije dužnost — da! — najveća i najpreča dužnost, da porade ti muslimani na

tome, da se izvuku iz onog kala i ništavosti (zilleta), u koju su svojim neislamskim postupkom pali, da se dignu kulturno, moralno, ekonomski, jednom riječi: u svakom pogledu, kako bi oni, a po tom i njihova vjera drugim imponirali! Recite mi nadalje, zar ne bi na te ljude mrko pogledao hazreti Pejgamber s. a. v. s. — da ustane, pa da vidi, što su učinili od sebe i kako su ponizili din, što ga je on propovijedao? Je li Svevišnji Bog raži od svih ljudi, koji svojim halom oprovgavaju njegove uzvišene riječi: „Velillahilizzetu“

Islam i muslimani su s početka, za vremena Ashaba pa i kasnije imponirali tako jako, da su drugi jatimice hrlili u krilo njegovo i trčali pod njegovu zastavu. Tu nam je istorija najbolji svjedok.

Jest ali su oni ljudi bili muslimani. Budimo dakle i mi muslimani! Ugledajmo se u njih i pogjimo njihovim stopama.

Islam traži, da se u svačemu držimo sredine i preporučuje nam umjerenost u svemu. Umjerenost u životu, u uživanju svega dopuštenoga, u radu, u ibadetu. Ljudi, koji su proučavali Islam, došli su do uvjerenja, da je on sama sredina, jer uzima sredinu odbacujući i pretjeranost i nedotjeranost i u akaidu (vjerovanju) i u ibadatu (vjerskim obredima), i u ah-laku (moralu) etici. Tako je jednobojstvo sredina između bezboštva i višebojstva.

U ibadetu, uopće u vjeri pretjeranost ne valja baš kao i nedotjeranost. Najbolji dokaz je ovomu za-brana rehbanijjeta.*)

Pretjeranost je u vjeri zabranjena i Kuranom i hadisom.

„Ja ehlelkjtabi la taglu fi dinikjum.....“, (O ljudi knjige,**) nepretjerujte u svojoj vjeri i ne govorite na Boga nego samo istinu)

„Ja ehlelkjtabi la taglu fi dinikjum gajrelhakki ...“ (O ljudi knjige, ne pretjerujte u svojoj vjeri neopravdano i ne pristajte za čejfom onih ljudi, koji su još otprije zašli u bludnju, druge zaveli i sami skrenuli spravog puta!)

„Ijjakjum velguluvve fididni.“ (Čuvajte se pretjeranosti u vjeri, jer je uništila one, koji bijahu prije vas — pretjeranost u vjeri.)

„Inneddine jusrun“ (Ova je vjera (Islam) zaista lahka. Niko se s vjerom ne može nadmetati u strogosti i žestini, da ga ona ne će nadvladati (on će šuštati i pasti), za to idite sredinom i približujte se k njoj!)

Navedena dva ajeta i dva (vjerodostojna) hadisa i odviše jasno govore, a da bi im trebao komentar.

Islam već samo time, što u jelu, piću i u svoemu drugom nalaže strogu umjerenost i što strogo nalaže čistoću, poklanja pažnju našem zdravlju toliko, koliko, nijedna druga vjera. Ne trebam ovdje isticati|ono, iz

*) Rehbanijjet je po tumačenju Bejzavijinu pretjerana pobožnost i dijeta, te prekidanje svakih odmošaja sa svijetom.
**) Ovim se imenom u Kur'anu nazivaju kršćani i židov

čega bi se vidjelo, koliku važnost Islam polaže čistoći. To je i odviše poznato. Samo ću reći i ovdje, da možda ni jedna vjera na svijetu ne poklanja čistoći pažnje koliko Islam. Jest, ali na žalost se mi, muslimani, bar većina nas a osobito oni u selima slabo držimo ove vjerske odredbe, kao što slabo uvažujemo i druge njezine savjete i napatke. Sve što će naškoditi bilo — svjetlom, bilo umnom — zdravlju, po Islamu je zabranjeno, te onaj, koji hotimično i znajući počini nešto, su čim će narušiti svoje zdravlje, čini po vjeri veliki grijeh. Bacati sebe u pogibelj, pa u kojem bilo pogledu u Kur'anu je izrijeком zabranjeno. Čovjek, koji bi na pr. bio na umoru od gladi, a imao pri ruci svinjetine ili mrljine, ili od žegji, a na raspolaganje mu bilo vina morao bi to upotrijebiti, da se spasi od pogibelji. Ako bi iz „prevelike pobožnosti“ pustio se da umre, ne htjednuvši upotrijebiti spomenutih, inače vjerom zabranjenih stvari, umro bi kao jedan veliki grijешnik. Okolnost da je Islam bio prvi, koji je ustanovio kontumac (karantenu), zabranivši i ići u mjesto, gdje hara kuga kao i izlazenje onima, koji su se u dotičnom mjestu zavrnuili, — najbolje kaže, koliko Islam drži do nas i našega zdravlja.

Radi ovih i ovakih stvari, što ih Islam traži od svojih sljedbenika i radi njegovih mudrih uredaba i ustanova u svakome pravcu, islamski naučenjaci definišu vjeru kao jednu Božju ustanovu, koja vodi sreći i blaženstvu na obadva svijeta.

Budimo pravi muslimani, pa ćemo biti veliki i jaki, snažni i moćni, ugledni i impozanti, te i na dunjaluku i na ahiretu sretni i blaženi!

Još jednom: budimo muslimani!

Sakib Korkut:

Vakufsko-mearifski prirez,

— Mahmud ef. Bahtijareviću. —

Motto: „Kjema tekjunu — juvella alejkjum“...

Hadisi šerif.

Megju pitanjima, o kojima se u ovogodišnjem zasijedanju v. ni. sabora mora povesti iscrpna i stvarna rasprava, zauzima prvo mjesto t. zv. „hodžarina“ ili pravije rečeno v. m. prirez. Birokratizam v. m. direkcije pokazao se je i u ovom prevažnom pitanju u svojoj pravoj slici i golotinji. Još se ne čine nikakve pripreme, niti je od njene strane poduzet ikakav korak, da se o ovoj zamašnoj stvari sasluša narod i njegova volja. Izgleda da neki ljudi još hala nijesu na čistu o tom, da se o narodu mora raditi sa narodom, pa ću s toga da ovom važnom pitanju i na ovom mjestu posvetim nekoliko redaka.

Ža'osno je i tri puta žalosno, da o tom nema još ni slovca u našoj javnosti. Ili su možda naši prav-

nici i drugi inteligenti zaokupljeni kakvim dalekosežnijim planovima? Dr. Spaho mi ne će zamjeriti, ako u to posumnjam...

I.

„Vakuf je herdžu-merdž“.

Reisul-ulema.

„Volim jednog fesliju, nego li hiljadu vaših hodžica“.

Vakufski direktor. !

Da najprije vidimo šta je svrha ovom prirezu i za što je ovaj namet udares na naš vilajet.

O tom nam zbori § 174. aut. „Statuta“, koji glasi: „Za podmirivanje svih izdataka oko autonomne vjerske i vakufsko-mearifске uprave, kao i za pokrivanje svih vjersko-prosvjetnih potreba uopće daje se saboru pravo trajnog pobiranja nameta“. Cilj v. m. uprave, o kojem je govor u gornjem paragrafu „Statuta“ ovako je označen u § 5. istog „Statuta“: „Cilj je v. m. upravi: 1) da osniva i uzdržuje džamije i druge vjerske, prosvjetne i humanitarne zavode; 2.) da odgaja i uzdržuje potrebni broj vjerskih zvaničnika i muallima; 3.) da odgaja muslimansku mladež u vjeri i u islamskom duhu; 4.) da što moguće više proširi i učvrsti poznavanje vjere u islamskom narodu“.

Je li ispunjen ovaj cilj i je li naš narod i njegova omladina odgojen „u vjeri i u islamskom duhu“? Općeniti džehalet našeg naroda neboriv je dokaz, da je izmegju cilja i uspjeha koliko izmegju neba i zemlje. Mi ne samo da nijesmo napredovali, nego smo daleko ispod stanja, u kojem bijasmo prije vjersko-prosvjetne autonomije. Kako je vjerskim službenicima, o tom vrlo rječito govori spomenica muallima, što je štampana u prošlom dvobroja „Bisera“. Imamima i sibjan-muallimima još je i gore. Njihov se trud honorira upravo miskjinski. Džamije su zapuštene u pravom smislu te riječi, kotarske su medrese ili zatvorene i oboreneili su u istom stanju, u kojem bijahu prije autonomije. Sibjan mektebi su prava pasterčad, a ni ibtidaije se nijesu nimalo dotjerale: eskji tas, eskji hamam! Vakufski su konvikti kao i prije bez ikakva islahi: sa starim pravilima i sa starim kućnim redom. Ako šta nije gore, beli nije bolje.

Ja kud se djede narodno blago od pet miliona kruna; šta bi od tolikih vladinih subvencija? To je otvoreno pitanje cijelog naroda i čeka na odgovor v», m. sabora i ulema medžlisa. Ako ko god drži da to pitanje ne postoji, nek zagje u narod, pa će se osvje dočiti da je na ustima ne samo v. m. službenika, nego i cijelog naroda. Svak pita: A što mi plaćamo hodžarinu“?

Ko je kriv ovom strašnom stanju?

Jedni vele: manjkavost „Statuta“ i kao prvi uslov napretka ističu — reviziju tog statuta. Glavni je pirstaivini'k ove sfcuje naš vjerski poglavioa. Jesu li u toro i članovi ulema medžlisa solidarni sa svojim proćelnikom ne da se ustanoviti, ne stoji fakait, da još mije

poduzet nikakav ozbiljan korak, da se ta revizija stavi na tapet, a kamo li da je provedena. Ova se grupa dakle zadovoljava samo teoretisanjem. A je li to ispravan put? Jok. Reisul-ulema, kao predsjednik v. m. sabora ima vlast, da sabor sazove na izvanredno zasjedanje »kada nag je da je nužno« (§ 83. »Statuta«). Prema tomu bi mogao izraditi novu osnovu »Statuta«, sazvati izvanredno zasjedanje sabora i reviziju »ex presadio« staviti na tapet. U tom mu niko ne može praviti smetnje, jer nesamo da ima pravo na saziv sabora kad god »nagje da je nužno«, nego mu § 88. »Statuta« daje i neograničeno pravo, da »odredi dnevni red za svaku sjednicu sabora«. Treba se poslužiti tim pravom i — otklonjena je navodna, zapreka našem napretku.

Time je odgovoreno ovoj situaciji. Kritika je dužnost onih, koji nijesu članovi v. m. sabora, a članovi sabora treba da djeluju i djeluju i — djeluju.

Druga struja »ne vidi«, odnosno ne će da vadi ponora, nad koji je dovedena naša vjera i naša prosvjeta. Pretstavio joj je vakufski direktor i njegova klika. Ovi mubareći »rade« i »ureduju«, hvališu se brojevima u irudžbenog zapisnika i — prodaju rog pod svijeću. Crtaju zasluge i »uspjehe« autonomne v. m. usprave i luohražavaju da je svak sličan članovima sadanjeg v. m. sabora. Podigli su se parolom: »Din je u -opasnosti«; tražili su »narodna prava« i grmili proti »dusmamskom sputavanju inovjeme vlade«. I zasjedaše ina — narodnu grbaču.

Umjesto vladina pritiska zavedoše — teror svoje klike; umjesto načela — lični ćejf; umjesto stvarna rada — nastavise šablonu i birokratizam. »Š t a ć e m i r a z l o g, j a t a k o h o ć u« — reče mi jednom u proračunskom odboru istaknuti član ove klike. Za što su ovaki? Prvo s toga, što im fali kultura a naobrazba; drugo što — nikad ne bijahu. iskrene pristaše demokratizma, nego proste računđizije i treće s toga, što im narodni džehalet ide u račun, pa se ne trebaju bojati kontrole i haltovanja. Predstavili su se miletelrim »borcima« i »čelik-karakterima«, pa znaju da se na račun tih šupljih fraza mogu neko vrijeme održati. U m i j u j o š i s k o r i s t i t i i p a s i v i t e t u l e m a m e d Ź l i s a. šta su uistinu, vidi se iz vogjine im izreke: »V o l i m j e d n o g f e s l i j u, n e g o l i h i l j a d u v a š i h h o d i Ź i c a« ...

Treću struju sačinjavaju »pasivisti, koji vide sve nevolje naše vj. pr. autonomije, ali nemaju volje ni muške snage za istup. Oni stenja i uhću, jade se i prenemadž'U. Da im Bog posvijetli. Pravi pravcati jadnici. Zar ne, dragi Komadina?

Četvrtoj grupi pripada mubareć masa: ne begeniše i galami, ali — ne zna kako bi ostvarila svoj meram. Taipa u mraku, jer joj fali — dobro votstvo.

»Radi odmjerjenja i pobiranja prireza imaju kotarska povjerenstva s a s t a v l j a t i i v o d i t i p o p i s (ka-

tastar) svih svojih muslimainiskih porezovraika, te isti svake g o d i n e predavati poreznim uredima sa molbom, da ovi prirez odmjere ii poberu. — Porezni uredi svršavaju n a o s n o v u g o r e s p o n e n u t i h p o p i s a (katastara) propisivanje i pobiranje, odnosno eksekutivno utjerivanje prireza.«

Tako glasi § 176. »statuta«. Vi biste mislili, da se naši bivši »borci« strogo drže gornjeg propisa. Ta, Bože moj, »borili« su se za »narodnu upravu« i opirali tutorisanju oblasti. Nu to bijaše samo lug .u oči našem niilletiu. Hoćete li dokaz za ovu tvrdnju? Evo vam ga: Gornji paragraf nije ni na početku proveden, a kanio li *da* se i sad provodi. Porezni uredi ubiru prirez bez ikakva miješanja povjerenstava, oni nemaju nikafcvih »katastara« i cijeli se »lnahunat« vakufske, direkcije sastoji u — mjesečnim lekazoivima zemaljske vlade, što ih šalje o ukupnoj svoti u b r a n i h prireza.

Ima li kakve »bekaje« u prirezu i koliko iznosi ta bekaja — niti zna vakufska direkcija, niti pojedina povjerenstva. Oni nemaju nikakva pojma o stanju prireza, premda je to najglavniji prihod centralne vakufske-meairiske zaiklade i premda upravni vaikuisfci aparat (ured sab. odbora, povjerenstva i t. d.) ždere skoro šesti dio ukupnog godišnjeg prihoda.

Ljudi iz našeg vakufa misle, da je svrha »deset-godišnje narodne borbe« postignuta time, što je g. Arnautović zasio na stolicu vakufskog direktora, a drugi došli u sabor i saborski odbor. »Masa« je tu kanda za to, da se »vuče za nos«, pa koje onda čudo, što u »Statutu« (§ 177.) ima i ovaj — nikad ne upotrijebljeni — propis: »Iznose na ovaj način sabranih prireza predavače zemaljska vlada saborskom odboru, nu ovaj može stavljati predloge zemaljskoj vladi, da se nekoji iznosi liisplate i pojedinim tatarskim povjerenstvima?«...

Eto tako izgleda p r o t u z a k o n i t i n a č i n p o b i r a n j a našeg pnireza, a sad da pregjemo na glavni predmet ovog sastavka: produljenje ovog prireza.

III.

»Za prvih deset godina zakonskog trajanja ovog statuta ustanovljuje se visina ponireza b e z z a k l j u č k a s a b o r a i b e z n a r o č i t o g o d o b r e n j a z e m a l j s k e v l a d e s a d e s e t o d š t o s v i h d i r e k t n i h z e m a l j s k i h p o r e z a — O d t o g p r i r e z a i z u z i m a s e d o h o d a r i i m a o d s t a l n i h p l a ć a. Umjesto prireza na ovaj porez pobiraće se od osoba, koje pripadaju kategoriji porezovnika ove vrste pola od sto od čistih plaća njihovih.« Tako glasi § 178. »Statuta«, a o daljnjem odmjerivanju prireza govori § 175., koji glasi: »Ovaj namet odmjeriće se i pobiraće se u obliku postotnog pnireza na sve direktne zemaljske poreze. Visinu ovoga prireza na porez ustanovljuje sabor svojim zaključkom. Z a k l j u č a k s a b o r a p o d l e Ź i o d o b r e n j u z e m a l j s k e v l a d e.«

Naš je »statut« stupio na snagu 1. maja 1909., pa prema tomu d o s a d a n j i p r i r e z i s t j e ć e u a p r i l u b u d u ć e g o d i n e, a o d a l j n j e m p o b i r a n j u p r i-

reza ima da odluci sadanji vakufski sabor, premda za to nema potpune kvalifikacije, jer nije biran za ovu periodu, nego su mu mandati samo produljeni. Da irnanio svjesne pravnike, ovo bi pitanje do sad bilo pretreseno i prečišćeno, nu budući naše Spahe, Hrasnice, Gluhići i t. d. nemaju interesovanja za naša živuća pitanja,*) uzećemo kao da je sadašnji sabor kompetentan za rješavanje ovog važnog pitanja, pa ćemo da koiu rekne o samom načinu ovog produljenja.

Jadno stanje službenika v. m. uprave bez sumnje nameće pitanje povišice v. ni. prireza, a od nesposobne centralne uprave nije ni moguće tražiti drugačijeg izlaza u sadanje doba, kad je financijalnost nje vakufa još prije rata dovela u čer-s o k a k. I ja bih se kladio da će od strane direkcije biti predložena ova povišica. »Ratne prilike« uzeće ta direkcija kao vrlo zgodan pokrivač. Drugo šta od nje ne očekujemo i nas u ovom važnom pitanju više zanima držanje v. m. sabora, a naročito njegova predsjednika, šestorice muftija i još toliko kadija.

Mora se priznati, da sat ovi ljudi u tešku i škakljivu položaju. Tuširanje umiallima konačno je izjavljeno i njihova je ponovna organizacija sasvim ozbiljna i prijetuća realnost. Oni će zaiskati i — mora im se dati. Jer niko ne će reći, da sad nemaju prava na povišicu svoje sadiike. Valja im namaknuti sredstva bilo »iz oka«, bilo »iz boka«. Kad se poviši njima, valja povisiti i drugima. To je zaihitjev pravednosti i humanosti i ja bih želio vidjeti hoće li g. Halilbašić smjeti sad ponoviti svoju frazu: »Valja brisati potpore sibjan-muallimiirna i ima* mirna. Oni su suvišni.« Briši prekomjerne izdatke na konviktima i sriotištu, eto preda te namrštenog čela g. Arnautovića. Ko da opet veli: »To ne ćete dok sam ja tu. Ja volim jednog fesliju, nego li hiljadu vaših hodžica. ; To on doduše ne će smjeti više izgovoriti, nu — znaju »naši ljudi« njegovo mišljenje. A Bože moj, kad mu još pomrsiše račune?

I da se nag je izlaz iz neugodnog položaja, ko da ih vidim okupljene oko spasonosne misli: »Povisiti prirez«. Povisiti, brate moj, ja kako? Šta zna ovaj narod; ovaj zapušteoi i napušteni naš msillet? Bio je čorav kad ga vucasma po Pešti i »mili čistim skupštinama«; bio je čorav kad mu nametnusmo sadanje pretstavnike, pa zar da ne bude čorav kad mu sad ponovno ukažemo injeje u vodi i -- da se izvučemo iz ove ne - u g o d n e s i t u a c i j e — obećamo nove kule u zraku. Da što, ja šta: povisiti, prirez, povisiti. Povisiti, brate moj, ja kako već povisiti. . . Ta ne ćemo se valjda još svagjati i za nekoliko postotaka prireza nabaciti pitanje: »A ko je kriv za ovo žalosno stanje?« Povisismo prirez, pa smo pačni i jedni i drugi. Vi ste ipiropušitali dragocjen« vremena za povoljno riješenje vakufskih

*) Žalosna, ali i tačna konstatacija. Ne bi li se o ovaj temi — makar i kasno — javio koji naš gore apostrofirani pravnik? Mi držimo da im je to islamska i patriotska dužnost, pa im rado nugjamo svoje stupce. Op. ur.

uzurpacija, otvarali ibtidaije na dvadesetak učenika, častili jetime i gj-ake, pravii nacрте za Tašlihan i t. d. Mi smo šutjeli na sve te vaše postupke. 'Krivii, vi — krivii mi. Ta pomislite samo, kakav izabrasmo odbor za ispitivanje zaključnih računa od godine 1914. pa dalje! Jorgan, da to zajednički potrpamoi Jorgan! Čoravom narodu, ne treba svijeća; rog mu pod svijeću! 'Rog, rog, brate moj, rog mu i koju frazu. On je na to naučen, pa čemu- da razbijamo glavu i tražimo kakvo obrazloženje za svoje propuste i pogreške.

I ko da ih gledam: čas »zabrinuti«, »zamišljeni«, a onda odmah osmiješijivi i slatki: — Spremaju se na cigar duhana. »Ta zar narod i vrijedi više? — — —

Mahmud mi se mršti i pita: »Zar tih, Sakibe, na to svodiš naš rad i — ideale?«

Oprosti, dragi Mahmude, afe stanje treba posmatrati realno i onako, kakvo je uistinu. Gore ti je — fotografija tog istanja. A fotografija ne zna za uljepšavanje. I — s toga je slika crna. ...

Ti bi htio nešto ljepše i ideainije, je li de? Dobro. Pružiću ti sliku, a ti nastoj, da je umetneš mjesto one fotografije! Uspije li ti, Bog te pomogao. Pivo ti te slike. Niije nemoguća, jer je u okviru »Statuta«.

IV.

Temeljni je princip našeg »Štatuta«, da sa prihodima i imetkom centralne v. m. zaklade (u koje spada i prirez) upravlja islamski narod putem izabranih tijela i organa v. m. uprave. »Štatut« se je, istina, postavio na stanovište jedinstvenosti uprave nu uza sve to je ova centralizacija ograničena -- voljom naroda i najširih njegovih masa. Narodu najbliži organ v. m. uprave — džeraatska skupština -imade jako opširan djelokrug i samo treba, da se taj djelokrug ostvari. Ne ću duljiti i ovdje ističeni, da samo je to rad vakufskih povjerenstava (vidi § 74. »statuta«) vezan na sudjelovanje džemadbaša, koji su opet obvezani na provagjanje i zastupanje zaključaka džematske skupštine. Sve potrebe džemata istražuju se u sporazumu sa džematskom skupštinom, a njen izvršujući organ (džematski 'medžlis) ima čak pravo i »ovlašten je da izborom namješta one vjerske zvaničnike svog džemata, kojih se uzdržavanje isključivo, od stanovništva pokriva.«

Arnautović je sistem ugušio narodni glas i pogazio kompetenciju džematske skupštine, na kojoj bi se mogla čuti narodna volja. Taj će se sistem zakačiti za slovo »Statuta- i reći: »Nametnite prirez, jer vam to pravo daje § 175. »Statuta.« šta prirodnije nego li odgovoriti duhom »Statuta« i upitati ga za zaključke džematskih skupština.

»Nastala bi onda čitava zbrka« reći ćeš mi ti, Mahmude. A ja ti opet kažem: narod nije kobila i on mori doći do riječi u ovako važnom pitanju. Još ću da ti nešto kažem i spočitnem.

U cijeloj godini 1915. i jednom dobrom dijelu g.

1916. u vakufu je vladao *ex lex* — van zakonsko stanje. Niti je bilo izbora, niti su produljeni mandati postojećim članovima v. m. tijela. G. Rezaković će ti potvrditi, da je direktor vakufa htio — komesarijat. Pa kad je mogla proći ta i taka nezakonitost, za što se ovaj put ne bi mogla provesti i jedna zakonitost pa mjesto proračuna dati samo indemnitet na dva, tri mjeseca? Recimo do konca februara 1919. Kroz to bi se vrijeme morao napraviti obračun i narodu položiti račun o desetgodišnjem radu autonomne v. m. uprave, *D a r a č u n t r e b a p o l o ž i t i n a r o d u*, koji plaća prirez i od naroda zatražiti dozvolu za *d a l j n j e u b i r a n j e t o g p r i r e z a*. Da je sadnji sabor biran za ovu periodu, taj apel na narod me bi bio potreban, jer bi pitanje prireza bilo riješeno (prilikom izbornog kreševa. Nu ovaj sabor raii lima narodnog mandata, niti je dorastao ovako teškoj zari a ć i. I ne preostaje ništa diuigio, nego ili oživiti rad d ž e m a t s k i h s k u p š t i n a i jednom ih o k r u ž n i c o m sabora pozvati da istaknu svoje želje,

* *

Bairzalum, da li će proći ova zakonska slika ili moja fotografija naše tužne realnosti. Tebe, MahmiUide, potsjećan na dužnost da se odužiš preuzetom narodnom amainetu, pa ću fe uzdati da će, bi iznillah, pobijediti pravo i razbor. Vjerujem u tu •Inogučnostf jer: »Šta je išta malih skupina, koje »adivladaše velike sile i ovdje«., Hajje alel-felah!

Sloga.

Drama u tri čina od Nazifa Resulovića,

Osobe:

Ćejvanaga, ostariji imućni gragjanin,

Ragib, mladi trgovac,

Zija-efendija, pisar,

Arslan, težak. Članovi prve čitaonice,

Hadži-Numan, odlični mješćanfe,

Hašim, njegov momak, sin Arelanov,'

Remzi-beg, posjednik,

Bektaš, trgovac. Članovi druge čitaonice.

Tevfik, učitelj.

Bajro, kahvedžija.

Prva dva čina zbivaju se u prvom, a treći u drugom danu. Dogagja se u jednom omanjem mjestu u Bosni. Vrijeme sadašnje.

Prvi čin.

Soba za muške u ćejvanaginom konaku .Po podu su ćilimi, a uz desni i lijevi zid sećije (divani) s ja-stucima. Nasred sobe mamgala s dvije-tri tabličice, pune cigara, i mašicama za pripailjiivanje. Na podu uza sećije nekolike table za ostatke od cigara.. U sredini vra-

ta, a u desnom zidu prozor. O zidovima vise uokvirene nekolike mudre arapske rečenice.

Prvi prizor.

F e r h a d sam.

Ferhad (ostariji čovjek, odjeven u čohano narodno odijelo, ulazi čim se zastor dignu). E ovoga, mog agu ne možeš nikaiđa zateći kod kuće! Bože sačuvaj, da bi on sahat posjedio u konaku! šta vidiš: evo ti ga sad u Ragibovom dućanu, sad u Bagrovoj kahvid, sad opet u onoj našoj čitaonici, i — Bog sami znade — gdje sve njegova noga doprijeti neće! Pa i jest, brate, pametna glavuša! On uza se imade gotovo pola džemata. Nije ni čudio, sto sui mnogi uza nj, kad im potpisuje mjenice i, dogje.li do potrebe, uzaiimljeje žito. Zato s njima može vojtaiti, kako mu god drago; jer su u njegovom džepu. Ja Rab-bi! što ga ovo još ne bi? Kad on ne hiti, neću se ni ja vala predinaiti. (Sjedne na desnu sećiju i — (pripalivši mašicama cigar — gleda kroz prozor): Lijepo ću ovdje malo prosjediti i jedan cigar zadumaniti, *da i ja malo s pendžera oseirim*. šta se po kasabi radi, dok on ne izbije. Eno Zija-efendije izagije iz čitaonice. Šta li sad one puste novine govore?! Hoće li biti kakve kuhamlje? Skoro se je vidiata zvijezda baj-raklija. Sigurno će se nešto dogoditi. Ja mislim, da one novine u čitaonici pišu o onoj bairakliji. Eto sam i ja član' čitaonice i ne da mi se u nju zaviriti. Ono sam uz ramazan išo i potlje nikad. (Gleda u publiku): Ama da nije moga age, ne bi ja njima džaba plaćao članarine, ne bi vjera je! Što ću. u njoj, kad sam ćorav kod zdravih očiju i ne znam u onim novinama ni beknuti? Ona dva-tri što znaju, pročitaju sebi novine, a mi ostali sjedimo ko slijepi i nijemi, te se vrati kući gluh, ko što si i došao! (Pogleda kroz prozor i ustavši počne čistiti sećije): Eto ga, trag mu se zameo! Sigurno je ubio nekakvu patku, dok onako hiti. (Čuju se koraci). Dobro ću paziti, što je danas smjeno.

Drugi prizor.

Ćejvanaga i p r i j a š n j i .

Ćejvanara (naglo ulazeći): 'Ama zar si tu, Ferhade? Ja čitavu čaršiiu obio tražeći te.

Ferhad: Ti dobro znadeš, da ja rijetko izlazim u čaršiju. šta ću u njoj, ona vodom izgorjela?!

Ćejvanaga (sjedne na lijevu sećiju): Pa što ne bi malo otišao u našu čitaoniicu, te se s ljudima vidjeo i-porazgovorio.

Ferhad: Meni nema, b'rte, mjesta u čitaonici, kad sam slijep kod zdravih očiju.

Ćejvanaga: Kako to reče, — ćorav kod zdravih očiju?

Ferhad: Evo kako: da na snopove onih novina u čitaonici leži, koja korist, kad ne znam *m zapeti!*

Ćejvanaga: Ima ih još dosta koji ne znaju pitati, pa ih često vigjam u čitaonici.

Ferhad: Pa reci mi, aga, ima li od njihova izležavanja u njoj i truna fajde?

Ćejvanaga: I još kakvu fajdu imaju! Lijepo se između se razgovaraju i o svagdanjim poslovima savjetuju, a može biti, da im kogod i nešto iz novina pročita:

Ferhad: Bio sam ja, moj brate, uz ramazan, pa sam vidio, šta se radi. Nekad uzme onaj čati'b novine, ili Ra gib, pa kazuje....., kazuje, a mi u njega blehneimo, pa od stotinu riječi svega desetak razumijemo i to ti je sve!

Ćejvanaga: Nitko se nije učen rodio. Što ko ne zna i ne razumije dužan je da pita znatnije i pametnije ljude, Ko pita, neće skrenuti s pravoga puta.

Ferhad: Kako ću ja ovako star da pitam golobrado momče?!

Ćejvanaga: Dašto nego pitati, jer: ne treba gledati, ko kazuje, nego što kazuje. A što ne razumiješ no vina, kriv si ti sam.

Ferhad: (uvrijegjen): Kako ću ja biti kriv?

Ćejvanaga: Kriv si stoga, što nijesi nastojao, da naučiš jaziju (pismo), pa da bolje očima progledaš, To liko se učitelja ikoid nas promijenilo i vi jednom: ne ode, da" te nauči pisati i čitati, pa da ti skine mrak s očij-njega vida. Kako čujem, i ovaj će učitelj zimi predavati ders za one odrasle ljude, koji ne znaju čitati, pa se i ti njemu prijavi.

Ferhad: Davno -su naši stari¹ kazali: »Stara kaura niko ne potura«. Pa kako ću i ja u ovim godinama onu jaziju naučiti?

Ćejvanaga: Lijepo brate! Dolazi svaku večer u školu i slušaj, što učitelj kazuje, pa ćeš sve harf po harf — slovo po slovo svu jaziju naučiti! I ja sam tako jedne zime išao onome učitelju .prijajšnjem, pa Sie danas u čitanju ne bojim mnogoga štotera.

Ferhad (dosadivši mu ovaj razgovor): Ama batali razgovor o toj besposlici, kad se truhla bukva nikad zazeliniti neće; (skrenuvši razgovor): nego ti meni reci, aga, šta se čuje, za ove naše vakufske izbore!

Ćejvanaga (začugjen, čime se njegov subša interesira): Ama, Ferhade, zar su i tebi na pameti naši vakufski izbori?

Ferhad (čučnuvši): Svakako, da su na pameti! Već mi se nekoliko dana o tim izborima, razne misli po glavij vrzaju. Bojim se, da ne prodru oni iz one čitaonice Ko čujem, da su se plaho razmahali i na svakom mjernu podmazali, da samo njihovi na medžliske stolice posjedaju.

Ćejvanaga (vičući): Ne boj se, bolan Ferhade, ne mogu oni s nama na kraj izaći! U nas je jača . (Lupnuvši; šakom o sećiju): Nas ni topuz Muse Kese-džije raspršiti ne može!

Ferhad: Ja, ne može raspršiti; a niko se za izbore ni ne brine. Ma, dobar si čovječe, mi se trebamo svi razletjeti, ako smo radi, da naše na medžliske čemlije posadimo.

Ćejvanaga (prebacivši desnu nogu preko lijeve):

Ama ne brini se ti, bolan, sve će drukčije ispasti, nego što ti i misliš!

Ferhad (ustane i napravivši se važan): Pa što ne radite, ako si mumin? Eh, ne mogu se ni ja sam za izbore brinuti!

Ćejvanaga (pomaknuvši se na svom mjestu): šta si stao budaljasati? Kao da se nema ujkio drugi o izborima starati osim tebe, tako matora (Ukoravajući ga): Tvoje je šutjeti i ne miješati se u stvari, koji tebi ne spadaju. Rekao sam Ragibu, da se mrvjena uvrati meni, kad pogje na ručak, pa ćemo se s njime o toj stvari zdogovoriti. On je u ovakim poslovima upućeniji, od mene, pa će njegovo mnijenje dobro doći. Mnogo/ se družu s pametnijim ljudima, te je od njih mnogu pametnu i lijepu naučio. (Prišavši prozoru): Čuđim se, što još ne dolazi! (Vadi sat i gleda): Evo je već mašilo ručano doba, a on ne ide. Ha, eto ga! Pomoli se iza ibtidaijje i upravi mome konaku...

Ferhad (upanuvši u riječ): Sigurno se je to on za bavio tražeći kojekakve piligrape, jer zna, da će mu trebati za izbore. (Čuje se hod s polja.)

Treći prizor.

R a g i b i p r i j a š n j i .

Ragib (zadihan ulazeći): Selamun alejkum!

Ćejvanaga (ustavši): Ve alejkumus-selam!

Merhaba!

Ragib (otpozdravljajući rukom): Merhaba!

Ferhad: Merhaba, dostu! Hoš-beš! Kako si? Gdje si?...

Ćejvanaga (prekinuvši ga): Ma batali te tvoje čavrlije! (Ragibu pokazujući rukom na lijevu sećiju, da sjedine): Eto, brate, sjeda tu na sećiju, pa ćemo se malo porazgovoriti i kahvu popiti. (Sjedine, pa Ferhadu): A ti, Ferhade, hajde Bajrici i reci mu, da donese dvcicu, ama odmah! (Ragib sjedne.)

Ferhad (odlazeći): Hoću, ago!

-- ---

Četvrti prizor.

Prijašnji bez Ferhad a.

Ćejvanaga (uzevši dva cigara, jedan daje Ragibu i pripaljuje mu ga ugljenom, koji uzima mašicama, a onda sebi pripali): Zapali, brate, kao fl svojoj kući! Sada će i kahva doći, pa oemo se ljudski sabrati i porazgovoriti. Reci mi, Ragibe, ima li šta novo u čairšiji?!

Ragib: Čuo sam ono, što se čovjek ne bi ni nadao.

Ćejvanaga (u čudu): šta, po Bogu si bratac!?

Ragib: Čini mi se, Tevfik nije s našu stranu.

Ćejvanaga: Pa on je član naše čitaonice. (Čuju se koraci.)

Peti prizor.

Ferhad i p r i j a š n j i .

Ferhad (ulazeći): Rekao sam Bajri, odmah će donijeti. (Stane desno do vrata.)

Ragib (Ćejvanagi): Kako čujem, i tamo se je upisao

Ćejvanaga (začugjen): Šta govoriš? Ne može biti!
Ragib (uvjeravajući ga): Jest, kako je Bog jedan.
(Čuje se pjevanje spolja.)

Ćejvanaga: Od koga si to čuo, lijepi brate?!

Šesti prizor.

Bajro i prijašnji.

Bajro (zastrt pregačom ulazi noseći na tabli ibričić kahve i dva findžana sa šećerom): Evo je, Ćejvanaga, kao ispod čekića!

Ferhad (uzevši tablu): Deder ovamo! Šta si uzeo tu mahnitati? (Lije kafovu u findžane, te pružajući): Bujrum dostu! Uzimaj aga! (Oni uzimaju.)

Ćejvanaga (Bajci, koji stoji kod vrata): Zaraboši oviu dvicu tu na vratima, pa kad popijemo, donijeće ti sugje Ferhad. (Ferhad miješa vatru -u mangali. Bajro vadi iza pasa kredu, povuče tri vodoravna poteza na vratima i ode.)

Sedmi prizor.

Prijašnji bez Bajre.

Ćejvanaga (pijući i pušeći): Ti meni ne kaza, Ragibe, od koga si čuo, da se je učitelj upisao u Hadži-Nnmjnovno kolo. (Ferhad stane uz vrata.)

Ragib (srčući i odbijajući dimove): Meni kaza Arslan, kako mu je to rekao njegov sin Hašim, što služi kod Hadži-Numana, da ga je vidio sinoć u onoj čitaonici

Ćejvanaga (čudeći se): Je li još ko bio s njime!?

Ragib: Bio je i Bektaš, kako reče Arslan.

Ćejvanaga (ispivši, pruži findžan Ferhadu): Ferbade, uzmi ovaj findžan! (Ferhad, dignuvši tablu s poda, uzme findžan.)

Ragib (ispivši, Ferhadu): Ihtijaru, evo i ovoga! (Ferhad uzme i meće na tablu.)

Ferhad (Ćejvanaga): Hoću li odnijeti sugje?

Ćejvanaga: Hajde, ali se odmah vrati, pa ono hajvana prigledaj i namiri!

Ferhad (odlazeći): Ne brigaj, aga. sve će biti u redu!

Osmi prizor.

Prijašnji bez Ferhad a.

Ćejvanaga (Raigibu): Pa kako to? On se je i u našu čitaonicu upisao. Ja mislim, nije on s njihovu stranu, jer ne bi tako zaslijepljen bio, pa to učinio. Zna on, koja je stranka bolja. On je, koliko sam ja opaziti mogao, i dušom i tijelom uz nas.

Ragib: Varaš se, moj Ćejvanaga! Ja sam čvrsto uvjejen, da je on sav predan njima i njihovoj čitaonici.

Ćejvanaga: Nije, niti to može biti. On je pravi naror'ui čovjek.

Ragib: Vidjećeš, kaid se sam uvjeriš. (Skrenuvši govor): Ostavimo to, nego daj, da se zdogovorimo, šta ćemo raditi za ove vakufske izbore; jer znaš, da su sutra. Oni iz onoga tabora u šestnaest korteširaju, pa se bojim, da njihovi ne zaposjednu mjesta džematskog odbora.

Ćejvanaga: Ne brigaj se, Ragibe! Ja sam sve naše članove utvrdio, te im naredio, da i druge džematlije pridobiju za naše kandidate. Svakom sam dao po desetak glasovniica, koje su ispunjene našim, da ih meguju narod porazdijde. (Čuju se konaci.)

Deveti prizor.

Ferhad i prijašnji.

Fefhad (pošto ugje): Pred avlijskim vratima čeka Zija-efendija, te bi želio, da s tobom govori, ago!

Ćejvanaga: Reci mu, neka ide ovamo! Ferhad (s vrata): Izvoli, efendija, ovamo te aga

Deseti prizor.

Zija efendija i prijašnji.

Zija-efendija (ulazeći): Amia ko bi i pomisliti mogao, da vas dvojica u ovakovim važniim trenucima niste zajedno! (Ćejvanagi): Tebe sam, Ćejvanaga, u čir taonfci tražio, pa kad t!e u njbj nte nagjoh, odoh!, da vi^ dim, ni jesi li možda u Ragibovom dućanu. Vidjevši da je Ragibova radnja zatvorena, pogjoh fconaiku, da vas; potražim. Drago mi je, što vas obojicu zatekoh; te ne žalim, što sam se oznojio tražeći vas!

Ferhad (upanuvši): Jest, vjera je! Evo mu sve znoj oko zuba!

Ragib i Zija ef.: (Smiju se).

Ćejvanaga (Ferhadu): Ne rekoh li ti čas prije, da ne mlatiš svašta? (Zija-efendiji): Progji, brate, pa sjedi ovdje kraj mene! (Ziija-ef. sjedine, a Fefhad mu ponudi tigar i vatre, što on uzme i pripali.) Koliko mi je drago, eto si došao, ne može se opisati!

Ragib: Mora nam biti obojici i te kako drago; jer o ovako važnoj stvari, kao što su izbori, da samo nas dvojira, bez tebe, raspravljamo, to od nas ne hi bio lijepo.

Zija-ef. (prema Ragibu): I ako si, Ragibe, to previše laskavo rekao, ipak bi mi krivo bilo, kad biste kakav zdogovor bez moga znanja imali.

Ćejvanaga (Zija-ef.): šta ti se čini, Zija-ei, kako re se ovi izbori svršiti?

Zija-efendija: Još nas samo desetak sahata dSjeli od izbora, a mi sjedimo ne radeći ništa za njih. Mi -bismo mogli pobijediti, kad bi se malo više s naše stane agitiralo*.

Ferhad (za se): Agujte vi, koliko .vam drago, ja znam, da mi na izborima padamo. (Zija-efendiji): Oni iz one čitaonice hoće vratove da polome kanderisavijajući džematlije dajući im čageta, a mi se istom sada đomišliamo, kako ćemo!

Zija-ef. (ustavši i gledajući sad Ragiba, sad Ćejvanagu): ferhad pravo veli; ali ipak još nije prekasno, da narod za naše kandidate prediobijenio. Ljudi, nema koristi od sijela, nego dobro zasučimo rukave i svim silama potradimo, da naši u izborima pnodru!

(ustavši): Samo da naši prodru!

Mudre izreke.

Blagost čovjeka visi.

Čovjek blage i mehke riječi, svakom se dopada

Srdžba je dječije, a čežnja za izgubljenim žensko svojstvo.

Šutnja je jedino sredstvo protiv srdžbe.

Najsavršeniji je onaj čovjek, koji lijepim primjerima i savjetima okuplja svijet oko sebe.

Pamet bez naobrazbe — junak bez oružja.

Pametani i uljudani mladići, bolji su od neznanaca.

Nema mjesta u kojem bi prijateljima bilo tijesno.

Najgori je onaj čovjek, koji te pred tobom hvali, a za tobom grdi i srami.

Ljudi su kao zatvorena kutija, pa se otvaraju samo iskušavanjem.

Ni hvali ni kudi čovjeka, neprobana karaktera

U koga su stisnute ruke i prsa su mu tijesna.

Nije čudo od jednog neznanice, što se druži opći sa neznanicom, nu čudo je, kada učeni i razboriti ljudi vrijegaju i uznemiruju učene i pametne.

Srce zaljubljenoga razdijeljeno je na dvoje: tugu i gnjev.

S arapskog: Ebul Muhsin.

M. E. Dizdar:

Nastavni zavodi kod starih Arapa.

(Nastavak-)

Kao najstariji upravitelj Azfaara bio je u srednjem vijeku jedan nazir (inspektor), koji je bio visi državni činovnik. Svaki rivale i mezheb imao je opet svog poglavicu (šejh ili nekib). U doba Osmanlija dolazi i jedan znanstveni starješina Azhaira šejhul-umum, koji odgovara rektoru evropskih sveučilišta (samo se šejhul-umum nije mijenjao svake godine). On je bio nad svim šejhovima rivska i od jelenja, te je zastupao Azhar prema vlasti.

Kroničar D j e b e r t i pobilježio je imena šejhova Azhara od nazad 200 godina.

Ova, skica nutarnjeg uređenja odnosi se većinom na starije doba, a sad ćemo reći nešto o reorganizaciji Azhara, koju je donijelo XX. stoljeće.

Sa Napoleonovom ekspedicijom u Egipat, koja je dokončala vlast Mameluka nastupa nova era u političkom i kulturnom životu ove zemlje. Nasljednik Napoleona, novih uspjeha albanez Muha m med A l i p a s a bijaše svjestan premoći evropske kulture i nastojao je živjeti, elastično svojom zemlju pridigne uvaganjem te kulture. On je brzo uvidio, da je trajni napredak zemlje omogućen samo osposobljenjem domaćeg elementa za saradništvo u velikim kulturnim zadaćama pa se odmah dao na taj rad.

Godine 1816. podiže on jedan naučni zavod po evropskom uzoru, matematički školu, a 1821. uvede on štampariju, čim dade snažnu pobudu za oživotvorenje staroislamske kulture; malo pomalo oživješe ponovno stara književna djela, koja su bila u zadnje doba potisnuta novijim kompilacijama.

Osnivanjem »Mission Scolaire« u Parizu (1826.) prekinuli su mnogi Egipćani sa starom tradicionalnom obukom, kakva je bila u Azharu, i poslali posve novom stazom. Struke, koje su u Azharu dolazile kao posljednje: matematika, fizika, povijest, geografija i dr. stupile su sada u prve redove i dovodile do časti i položaja u državnim službi. Prevodeći razna evropska naročito francuska djela, morala je nova generacija zavesti u jeziku novi stil i iznaći silu novih riječi, jer stara terminologija nije bila više dovoljna. To sve bacaše lošu sjenu na stari Azhar i pedagošku stagnaciju u njemu i izazivaše sve više odvratnost između studenata starog i novog pravca.

Tek za hidiva S m a j i a nastala mali preokret. Njegova desna ruka bijaše energični i vrlo dobro obrazovani jurista M u h h a m e d E l - A b b a s i E l m e h d i. E l h a n e f i, tadanji rektor u Azharu, koji izradi 1871. (1288.) jedan novi statut (Kanun), u komu je uzet obzir na oba staleža, profesorski i studentski; nesposobni i nevrjedni elementi imali su otpasti, žalosno stanje većine profesora poboljšano je stalnim plaćama, a tako i dohoci studenata iz raznih zaklada i njihovo pravilno razdjeljivanje. Tok nauka (nastavni plan) je reformiran i zavedeni konačni ispiti pred ispitnom komisijom od 6 članova. -Teološke, jurističke i filološke znanosti razdijeljene su u 11 ispitnih grupa. Takogjer je i nutarnja uprava Azhara reformirana i koncentrirana u rukama rektora više nego je to prije bilo.

U dobru volju i iskreno nastojanje reformatora ne može se posumnjati, ali sila prilika bijaše jača. U samom se Azharu nagje protivnika reformama i rektora-Abbasije, a kasniji dogagjaji, financijska i politička propast, koju donese engleska okupacija, i druge poteškoće bijahu vrlo nepovoljne za brzu i temeljitu reformu ove stoljećima utvrgjene organizacije,

No ipak se je koračalo naprijed, naročito otkako je zavladao Abbas Hilmi II. koji čina sve, sto može, da podigne ovo najstarije i danas najuglednije islamsko vjersko učilište. Provagjanje reformama udarilo je još na veliki oipor, ali se na koncu i stišalo zaslugom hidiva Abbas Hilmi paše, neumnloig muftije Muhammed Abduhu, te rektora spomenutog Abbasije (1287. — 1304.) Ha su na Ennevevije (1313.—1317.) i Selim Elbišij-e (1317—1323.).

God. 1312. po h. ustrojeno je po odredbi hidiva veliko vijeće Azhara od dvojice članova vlade i trojice od najuglednijih alima Azhara i povjereno im izragjenje detaljnih odredaba u svim granama upraive Azhara na temelju starog Kanuna od 1288. U vijeću je bio muftija Muhammed Abduhu a ubrzo došao tu i novi rektor Šejh Hasuna. Ovo vijeće savjesno otpoče svoj rad i izda jednu za drugom više odredaba, koje kasnije sankcijom hidiiva dobiše zakonsku moć i ime »kanun«, »laiha« i »nizam.«

Ove su se odredbe provagjale kako je koja izlazila, ali je još uvijek bilo nereda, nezadovoljstva i Oitpora. Provagjanje nije išlo svuda glatko, a opažalo se i nedostataka na svakoj strani. No ozbiljno zauzimanje hddtiiva nije dalo da velika stvar reorganizacije zapne i tako na korice ugleda svjetlo novi zakon o Azharu i svim vjerskim nastavnim zavodima, koji ujedini svu vjersku nastavu i podredi je Azharu.

Taj Ksmun izdan je 2. safera 1326. (23. februara 1908.). Po ovom je zakonu rektor Azhara (Šejhuldža-mil-Azhair) vrhovni starješina svih »vjerskih« osoba i cjelokupne vjerske nastave.

Vjerska obuka traje 12 godina i podjeljena je u III. stepena: početni (prvi el kismul-ula), srednji (drugi el kismus-sanevijj) i visoki (el fcismul-aali), te traje u svakom najmanje 4 godine, školska godina traje najmanje 8 mjeseci, a ierije su ramazan i još 3 mjeseca¹, koja odreguje upravno vijeće pojedinih medresa svake godine.

Ispiti su propisani u svakom godištu u dotičnoj medresi, a pri svršetku nauka položi se konačni ispit »učenosti« (el-aKmijje) pred naročitim ispitnim povjerenstvom u Azharu za studente svih medresa. Svjedodžbama I. i II. reda ovog konačnog ispita proglašuje se absolvent sposobnim za vršenje muftijskog i kadijskog (šeriatsko-sudačkog) zvanja, ako je dotični hanefijskog mezheba, a svjedodžba III. reda ovlašćuje ga na učiteljsko (profesorsko) zvanje u medresama i džamijama (tedris) te na vršenje imamske i hatibske službe.

Rektora Azhara i drugih velikih medresa, kao i starješine pojedinih mezheba, njihove zamjenike i sve članove upravnog vijeća imenuje hediv doživotno.

Ovaj je novi Kanuu stupio na snagu u februaru 1908., te je upravno vijeće Azhara odmah poduzelo sve mjere za provaigjanje ovog Kanuna. Svf su studenti podvrgnuti ispitima i prama tomu 'podfejljeni,ti

u koja po svojoj naobrazbi spadaju. Početkom školske godine 1908./09. otpočelo se raditi u Azhatru po pravilniku odobrenom 20. ramazana 1326. (15. oktobra 1908.), iz koga ćemo mi ovdje navesti glavnije odredbe:

Primanje učenika. U I. godištu početnog stepena mogu se ipnkiiti učenici izmegju 10 i 20 godina, koji su vješti čitanju i pisanju, te znaju napamet više od polovice Kurana (hafizi). Ovo se potonje ne traži od stranaca. U viša godišta primaju se samo oni, koji su s uspjehom svršili nauke nižeg godišta ili dokažu svoju sposobnost na posebnom prijamnom ispitu.

I. Šeriatsko pravo (Ilmul «fikh u početnom, U pojedinim godištima uče se slijedeći nastavni predmeti po oviim školskim knjigama:

ilmul fikh, hikjmetut tešri' i tevsikatuš šerijje u srednjem i ilmud fikh, hikjmetut-tešri' i el idžraatul kadaijje u visokom stepenu), Nurul iidah L/5 Metnul ,Kuduri ili Šerhut TaM II./5., Šerhi Munla Miskin do Mudarebe III./5., Šerhi Munla Miskin, druga polovica, i Šerhi Seradžijje IV./5., Zejlei V.—VIII./5. i Hidaje ii Elešbahu ven nazair IX. i X./5.

II. Pravilno čitanje Kur'ana (et tedžvid). Tuhfetul atfaJ ili Eldžezerijja I./2.

III. Tumačenje Kur'ana (tefsir). Tefsirun Nesefi IX.—XII/4.

IV. Hadis. Elerbeinun Nevevije ili slifino djelo IV./1, Elmevahibul ledunijje V-v-VIII./1, i Sahihul Btihar IX. XII./1.

V. Dogmatika (et tevhid). Eddurusul evvelijje ili Senusijje I./1., El haride ili Akidetud Derdir II./1., Šerhul haride III./1., Elakaidun Nesefijje VII. i VIII./2., i Elmevafcif dio »Mebahfeul umuril amme« XI./3. I

VI. Pravni izvori i pravna pravila (usulul fikhi) Muhtesaru Ibnil Hadžib ili Džemul dževami' ili Ettevdiih u IX.—XI. godištu po 5 sati.

VII. Vjerski moral (elahlakud dinijje) Bidajerul hidaje i izbor iz Ihjaul uluma, I. i II. godište po 1 sat.

VIII. Životopis Alejhisse lamov (essiretun nebevijje), Eddurusul evvelijje fis sireton nebevijje I./1. i Ebul Fida, skraćen, II./1. ^

IX. Ustrojstvo sudova i postupak (turukul kada vel murafeatuš šerijje). »Džamiul fusulejn« dava, šehadet i kada i »Elkavaninul hassatu bil mehakimiš šer'ijje)

X. Sintaksa (ennahv) Udžrumijje ili Elmebadin nalia I./5., Šerhul Ezherijje II./4., Šerhul Kutr III./5. i Ettevdiih ili Šerhu Ibni Ukaji IV./5.

Gramatika (ennabvu ves sarfu vel vad'u). Šerhut tasrih V./4. i VI./5., Risaletus Semerkandi V./1.

Oblikoslovlje (essarf). Mksud ili Unvanuz zari II./I.

Poetika, stilistika i retorika (el bejanu, vel meni vel bediu). Risaletud Dendir ili Essemerkandijje III./I. i IV./I. i Essad alet Telhis VII. i VIII. po 5 sati, Deladlul iidžaz IX./2. i Esrarul, belaga ili Essinaatejm od Asketi X./2.

XI. Logika (manitnJc ve adabul munazare). Šerhi JsUudži HL/2. i IV./2., Ettehzib V./3. i VI./2. i Elkutb XI. i XII/2

XII. Aritmetika (dlmul hesabi vel džebi) u II—VI. godišta po 2 sata.

XIII. Geometrija (ilmul handese) u VI.—VIII. godišta po 2 sata.

XIV. Povijest (dirnut tarih). Povijest (islama i islamskih država sa osobitim obzirom na prošlost Egipta, od III.—VIII. po 1 sat.

XV. Geografija (Ilmu takvima! buldan vel hej'eti vel mikat). Najglavndje o svim dijelovima svijeta, podrobnije o Egiptu, računanje vremena za vjerske obrede, od III.—X. godišta po 1 sat.

XVI. Vježbanje^{e u P r e d a v a n j u} (Ettemrinu alet tedris) u X. do XII. godišta po 3 sata.

Nastavlja, se svakim danom osim četvrtka i petka. Petak je praznik, a četvrtkom se ne drže redovita predavanja, nego se drže tako zvani »praznički predmeti« kao* vježbanje u pisanju (brzopisu i krasopisu), geometriji i zemljopisu, crtanju, pripovijedanju, deklamaciji i govorništvu, Čitanju klasika, slušanju rasprava kod su da i slično.

Svaki učenik mora polaziti dnevno najmanje 3 a najviše 4 predavanja, a svako traje od 1—2 sata. Prvo predavanje je iza sabaha po sata, drugo pred podne, treće iza podne, a četvrto iza ícimdiije. Drugo predavanje može se držati u večer izmegju akšama i jaclje.

Broj polaznika jednog godišta ograničen je na 50, koji su opet podijeljeni u skupine, koji polaze pred jednog nastavnika.

Ponavljati mogu se svega samo" 2 godišta u jednom stapenu; ako učenik ne zadovolji po treći put u jednom stepenu (4 godišta) briše se iz zavoda.

Ispiti su u svakom godištu usmeni i pismeni a polažu se pred naročitim povjerenstvima za vjerske znatnosti, jezične i svjetske od 2 člana (za početni stepen) i od 3 (za srednji i viši stepen). Rektor Azhara je predsjednik svih povjerenstva za ispitivanje učenika, koji prelaze u viši stepen, te on odregjuje rok i članove povjerenstva.

(Svršiče se.)

Dr. Salih Kazazović:

Savremena filozofija i njeni glavni sustavi

(studia).

(Nastavak)

Po ovome bi trebalo i to, na temelju konsekventnog mišljenja, da se protivštine teizma i panteizma te vitalizma, — jedna drugoj približe do dodirnosti. Ovo ujednačivanje sviju mogućih razlika, odgovara potpuno i vjerno tradiciji materialistične literature, koja nije u stanju da monističko i materialistično svaćanje razdvojeno podržava. Temeljni pojam Haeckelove filozofije jest pojam substance, u kojoj su materija i energija nerazdjeljivo zamišljene. Temeljni zakon, koje ga on za to postavlja, jest zakon substance, pod kojim on razumijeva starija kemična pravila za održavanje štofa i novija fizikalna pravila za održanje sile ili snage. Ako se ovo potanje shvaćanje poblize uoči, onda se opaža, da obadva predhodna uvjeta proizlaze nužno iz načela kauzaliteta. Bez opširnijega i poblizega obrazloženja, Haeckel postojano zamjenjuje energiju sa duhom ili dušom i tako dolazi do jedne vrste „monizma", koji — kao kod Buchnera — ujedinjuje materiju i energiju ili štof i snagu. Ova temeljna mješavina mora se u sadašnjost prenijeti, da se uzmognu razumjeti psihofizični stupnjevi građe ovoga svijeta, u Haeckelovom smislu. U anorganskom svijetu vlada i ističe se materija, kao masa, koja se po težini može mjeriti, te tter

— koji se ne da mjeriti, odnosno vagati. Ta obadva elementa nijesu mrtva, već posjeduju čutilnost i volju, koja se svojstva također i osjetilnost i težnja nazivaju.

Čestice ili atomi materijalnog tijela osjećaju, makar i besvjesno, ugodnost kada se sjedinjuju, a neugodnost pri napetosti, — zbog čega oni teže sjedinjenu, a bore se protiv napetosti i njihovom razdvajanju. — To nam već pokazuje i najjednostavniji kemični proces, koji se takogjer ističe i uodnošajima različitih spolova, pri njihovom ujedinjivanju. — Isto tako nose , u sebi duševni život niži organizmi, premda taj ima posve rsesvjesni karakter. — Svaka živuća stanica posjeduje takova psihičria svojstva, koja rezultiraju duševni život mnogostaničnih životinja i bilina, u kojima psihične funkcije i nijesu ništa drugo, već funkcije zajedničke, sviju stanica zajedno. — I, dok kod nižih stupnjeva organskog carstva sve stanice tijela u toj funkciji sudjeluju, — dotle na suprot kod viših grupa \ samo duševne stanice rade i služe i to na odabranom dijelu psihične funkcije. — U ovoj duševnoj stanici postoji nesvjesna predodžba, koja se takogjer, kao

stanica osjeta i volje, razlikuje od drugih, te je opredjeljena za obrazovanje svijesti i umovanja. Na taj način Haeckel dijeli i razlikuje svjesni i nesvjesni duševni život. — Taj dvogubi duševni život zauzima takogjer i kod čovjeka svoje područje, što se ima primjeniti svima materijama. U najvećem objamu ističe se svjesni duševni život samo kod čovjeka i kod onih viših životinja, koje posjeduju čutilne organe i koje imaju centraliziran živčani sustav. — Svijest ili samosvijest, jest neka unutarnja pojava, što se može isporediti sa ogledalom.

Novorogjeno dijete je još posve bez svijesti. — Istom u onom času, kada dijete prvi put izgovori riječ „ja“ počima se njegova svijest zametati, buditi i razvijati. — U ostalom su oba područja duševnoga života vrlo usko vezana zajedno, te ni jesu — nikakvom vidljivom granicom omegnena, niti rastavljena. Duša je po tome jedna prirodna pojava, a psihologija je jedan dio fiziologije.

Danas vlada općenito shvaćanje, o duševnom životu, koje smatra dušu i tijelo, kao dva različita bića, što mogu nezavisno jedno od drugog eksistirati. te nijesu nužno i bezuvjetno jedno za drugo vezana¹ Po tome je nazoru duša jedno besmrtno, i materialno biće, jedan spiritalis-agens, — čija je zagonetna djelatnost nama potpuno nepoznata. Haeckel označuje ovaj hipotetički samostalni duševni svijet kao produkt pjesničke mašte. — Upravo suprotno tome nazire prirodno shvaćanje duševni život, — kao summas avljenu od više životnih pojava, koje su sve na jedan nateri i ni, substancijalno vezane, što se kao psihoplazma označava, jer je kemičnom analizom dokazano da je to jedno tijelo, koje, skupini plazmatjelešca pripada. — Stoga se takogjer i psihika označuje, kao kolektivni pojam, za cjelokupnu psihičnu funkciju psihoplazme, ili kao kolektivni pojam jedne sume moždanih funkcija. Sve su preteče nižega duševnog života uvjetovane fiziološkim procesima, u plazmi pripadajućoj stanici; dakle vezane na fizikalne i kemične* promjene, koji zakon opet vrijedi i za sve više duševne djelatnosti, kako kod ljudi, tako i kod viših životinja. — Ovcije se ukazuje neophodna potreba, da se — osim sobstvenog opažanja — moraju poduzeti i anatomske izvidi duševnih organa, a za tim i fiziološka analiza provesti, od čije funkcije zavisi i znanstvena psihologija. — Haeckel veli, da većina tzv. „modernih psihologa“, — ili nemaju pojma o gornjem znanstveno-metodičkom radu, ili u tome pogledu vrlo površnim znanjem raspolazu. — Samo se usljed toga može bolje shvatiti i ta okolnost, da se veći dio današnje „moderne i veoma bogate psihološke literature ukazuje, kao bezvrijedna makultura. *

„U priručnim naukovnim knjigama moderne psihologije — samo se mašta, a i materialnom bivstvu duše, — o čemu još nitko ništa ne zna, pripisuju

se sve veća čudesa, mesto da se kod toga studia uzmu obzir anatomija i fiziologija, te učine glavnom podlogom i izlazišnom tačkom za sva daljna psihološka razmatranja i proučavanja“.

Ovom potonjom tvrdnjom izdao je Haeckel samoga sebe, jer je tim dokazao, da baš nikako ne poznaje moderne psihološke literature. — U ovoj se struci još odavno uobičajilo, da se odnosi između psihičnih i fizičnih predhodjenja ravnaju po načelu psihičnog uspoređivanja, bez da se vrste onih odnosa tačrjo. označuju, jer bi te oznake — pored sadašnjeg stepena našega znanja — bile hipotetične i problematične. — Ova oprezna rezerviranost u tome postupku, očituje se poimence time, što se kod toga izbjegava svaki izraz o kauzalitetu, ili uzajamnom djelovanju među tjelesnim i duševnim pojavama. Haeckel nasuprot tome nalazi, da baš rečeni princip utemeljuje jedan potpuni „materializam“ između tijela i duše. — Mi se ne ćemo, — već zbog užeg opsega ove radnje, — upuštati u po bliža i tačnija kritična razmatranja Haeckelovog „monizma“ ili „materializma“. — Bez obzira na to, što ćemo pri kraju ovoga odsjeka općenito „materializam“ kritikovati, ne držimo zgodnim i to — zbog nejasnosti Haeckelovih izvađanja, — da bi njegovu nauku učinili izlaznom tačkom općenitoga posmatranja i presuđivanja.

Zadovoljićemo se sada time, što ćemo istaknuti nekoliko poteškoća, koje se mogu i površnim promatranjem uočiti, ali ne ćemo ni pokušavati, da ih riješimo i da ustanovimo, da li se one temelje na netačnim izrazima, ili na neopaženim protuslovljima. Mi smo kod prikazivanja Haeckelovih nazora ukazali ili bolje rekući upozorili na jednu takovu poteškoću. Ta poteškoća postoji u tome, što se mogu pojmovni izrazi „energija“, „duh“ ili „duša“, bez osobitog razlikovanja jedan uz drugi ili jedan za drugi upotrijebiti. — S time u vezi slijedi, da se duševni život veže s jedne strane na neizvjesnu vrstu materije, dok se s druge strane ukazuje, kao funkcija izvjesne materije, ili psihoplazma. — Naročito se na rečenu poteškoću udara, ako „se prirodna kauzalna veza“ traži za odnose između psihičnog i fizičnog procesa. Jer dok se odnosi između materije i energije, kao dva temeljna svojstva jedne te iste substance smatraju, dotle ne može biti ni govora o kauzalitetu, kao što je to i, po Haeckelu visoko štovani, Spinoza bezdvojbeno naučavao. — Jedna daljna temeljna poteškoća izbija i kod toga, ako pokušamo odnošaj svjesnog i nesvjesnog duševnog života po Haeckelu objasniti i rastumačiti. Između ta obadva duševna stanja nema i ne postoji oštrija granica, pa makar bilo nastupanje svijesti skopčano sa izvjesnim organom središnjega živčanoga sustava. — U ovome smislu može se, šta više i duša označiti kao kolektivni pojam jedne sume moždanih funkcija. — Ako se još svijest sa unutarnjim gledanjem ili sa samosvijesću identificira, to se opažda da Haeckelu očevidno

manjka razumjevanje ili znanje, te shvaćanje jednostavnih činjenica i to: da se osjećanja, predodžbe i Čuvstva mogu doživjeti, bez da se o njima štogod znade i, bez da se ono „ja“ kao nosioci tih stanja u obzir uzme, — te da moderna psihologija ove činjenice ne ubraja u nesvijest, već u samosvijest. — Konačno'je sasvim nerazumljiv pojam „duševne stanice“, ako se svjesno? nesvjesno, skopča kao cjelina duševnog života sa naročitim organom mozga. — To pobuđuje i izaziva predstavu, kao da ima i takovih organizama u kojima nemaju izvjesne stanice ni-kakvih psihičnih funkcija. Na taj bi način postojala velika masa materije, koja je posve bez duha i duševnog svojstva. Kod raspravljanja o sadržaju Haeckelovog djela „Die Weltratsel“ ograničili su samo na one dijelove, koji teoriju materializma i „monizma“ zastupaju. Stoga ćemo još ukratko upozoriti na to, kakovo držanje odnosno koje stanovište zauzima općenito ta knjiga i pored sobstvene kritike, spretnosti i opreznosti.

Ta knjiga ima karakter prirodnoznanstvenih mjera, te zauzima neprijateljsko držanje protiv tradicionalnog i vladajućeg filozofijskog smijera. U njoj se odmah osjeća nedopušteno ignorisanje u stvarima historije, filozofije; u stvarima religije i crkve, te pomanjkanje dobre volje, da o takovim stvarima, bez predrasuda, govori kao što je Buchner u svome djelu „Kraft und Stoff“ govorio i sudio. To djelo posvjedočava takogjer i o nejasnosti umovanja, jer autor nije u stanju da svoj obožavani „monizam“ od „materializma“ razlikuje, a manjka mu i sposobnost — da uvidi vlastite poteškoće i probleme, koje bi mogao slijediti. — Imajući u vidu gornje činjenice, lahko ćemo pojmiti i ono ogorčeno očitovanje Paula s e n a, koji tada reče, — da je gorio od stida, kada je tu knjigu čitao, te da se je najviše postidio zbog etičkog stanja uopće i filozofijske naobrazbe naroda, koji tu knjigu čita. — Izrazio je Paulsen čuđenje, što je bilo moguće; te se uopće takova knjiga napisala, štampala, prodala i čitala to, uz dopadanje i vjerovanje -u narodu, koji ima Kanta, Geth'e-a, Schopenhauer-a i druge svoje duševne velikane, mislioce i filozofe.

Nu, dakako svako vrijeme i svaki narod ima svoj ukus, svoje manire i svoju literaturu. Nad ovom tužnom pojavom — veli Paulsen — tješimo se time, što se i ovom prigodom jedna masa ljudi slijepo i nepro mišljeno, oduševljava za Haeckela, — dok se je možda jučer Nietzsche-ovom kultu klanjala, a prekojučer Schopenhauer-u prisizala. — Stoga je i prosuđivanje te mase, po svojoj kakvoći i težini bez osobite vrijednosti, a njezino dopadanje bilo je u svima vremenima za pojedine filozofe više na teret i sumnjivo, nego njerodavno i iskreno.

Vrijedno je još ovdje spomenuti, da je Haeckel u svome „Weltratsel“ dao osobitu prednost Islamu

pred ostalim živućim religijama, o kojima se uopće sa omalovažavanjem izrazio. On tvrdi, da je Islam najsvršeni ja vjera u jednoga Boga, čija svojstva je (sifate) najuzvišenije i upravo klasično označio. — Po njegovu mišljenju Islam je još jedina vjera, koja je savremena i moderna, dok se su sve ostale religije preživjele i zastarile. On izričito veli, da su sve religije postale suvišne i nepotrebne institucije, nu ako se već mora, koja od postojećih religija uzdržati, Islam je za to najsposobniji.

O materializmu pisao je lijepo, historično i kritično, u svome još ljepšem djelu »Geschichte des Materialismus«

Friedrich Albert Lange.

Ovaj pisac odobrava u izvjesnim granicama nazore materializma, — jer je materializam podesno stanovište za obrađivanje, pojedinih znanosti. — Naročito, je podesan za znanstvenu psihologiju, pošto predpostavlja, da su duševne pojave uvjetovane sa izvjesnim stanjima i djelatnošću mozga. Ali za »nazor o svijetu« proglašava Lange materializam nesposobnim. On misli da je za to više podoban idealizam, koji je na podlozi Kantove „teorije o spoznaji“ napredovao i veoma uplivan postao, — Preko granice transcendenta nije više moguća nifcakova spoznaja; tu prazninu mora ispuniti mašta i poezija i to tako, da bude potpuno u suglasju sa moralnim i religioznim potrebama čovjeka, te da ih donekle i upotpunjuje ili nadoknađuje. — Takovom poezijom koncipirani idealni svijet stoji, po nazoru Langeovu, mnogo više, nego sve spoznaje, te je kao takav ujedno, za svaki aapredak čovječanstva, neophodno potreban, fetu, na taj način povlači — neokantovac i pozitivista Albert Lange — jednu ostru granicu između znanstvene spoznaje i idealne, prilagođene poezije ili maštanja. — Za materializam je uopće karakteristično, što on ne daje nikakove važnosti ni poštovanja duševnoj znanosti, a ni njezinim metodama i uspjesima ne poklanja osobitu pažnju; konačno ne priznaje ni onih opažanja metafizičke nature, niti im vjeruje. Psihološko nazirane, historička otkrića, kritiku pojedinih znanstvenih djela, — ne priznaje materializam, kao prisajedinjenja pojedinih i izvjesnim znanostima, — već to on sve prikazuje zasebnim i nezavisnim, — gdjekad stavlja to i na suprotnu stranu, da izmogne izvesti i predobiti one uspjehe, koje on sebi zamišlja i hoće. — Za materializam postoji jedna jedina znanost, u koju on vjeruje i koju neograničeno respektuje, a to je: prirodna znanost. Zbog toga materializam postavlja svoju predhodnu dogmu uz stvarnost prirode, njenih sila, vječitih njenih zakona i njenoga štofa, — te zahtijeva redukciju svijeta inače u iskustvu danih pojava, na primjenu materije i njezinih svojstava. - Nu kod toga

nije bio u stanju materializam da uvidi, kako iz ovog postupka i nehotice proviruje metafizika, da se prekoračuje iskustvena granica, te da izbija i antecipacija spoznaja, koje nijesu još kod pojedinih znanosti naše mjesta i utemeljenja.

On prihvaća za sebe i za svoje tvrdnje isti stupanj znanstvene vrijednosti, kojega su prirodnoznanstvene teorije i zakoni sebi privrijedili i za se usvojili. Materija i sila za njega su, bez ikakvih obzira, samo realne veličine, ili šta više to su jedini realiteti, koji za njega postoje. — Stoga je i »nazor o svijetu« za materializam — potpuno dogmatičan, jer je lišen kritičnog fundamenta i, jer je propustio i izgubio opreznu i mudru povučenosl pri suđenju u dvojbenim pitanjima. Jednostranost i dogmaticizam bile su karakteristične opaske za ovaj filozofski sustav u svima vremenima, kada je god on svoju vrijednost u svijetu imao. — Protiv materializmu mogu se iznijeti tri glavna argumenta, koji su u stanju, u najmanju ruku, njega — barem za vrijeme njegovoga priznanja — postaviti u znak pnanja, te ga staviti u položaj, da se samo iz daljine ukazati može, kao iskustveno dokazani ili sam po sebi razumljivi nazor. — Prvi od tih argumenata uzet je iz prirodne znanosti. Nakon što je polovicom 19. stoljeća postavljen zakon o podržavanju energije, koja je konstantna, te koja je jedna suma nagomilana u zatvorenom sistemu djelatno sposobnih energija, ma koje bilo vrste. — Taj je zakon polučio opće priznanje. Razlikujemo li sada mehaničnu, električnu, termičnu i kemičnu energiju, — to mora unutar jedne samostalne cjeline nastati samo jedna izmjena, ili utapanje pojedinih energija jedne u drugu, a ne će se nikada dogoditi nikakovo novo stvaranje i postajanje, niti će nastupiti stanje, u kome bi se potpuno izgubile nalazeće se energije. — Mehanični posao može doduše sasvim ili djelomično 'preći u toplinu, kao što se može kemična energija pretvoriti u jedan njoj odgovarajući ekvivalent kvantuma električne energije — nu, cjelokupna energija, koja uopće na raspolaganju stoji, — ne će i ne može nikakove promjene u svome vlastitome iznosu pretrpiti. — Pa kad bi se pomoću ovoga zakona »o podržavanju energije« stvorila, ma koja od predhodnica svijesti i to — putem materialnog procesa, nastupio bi gubitak jedne vrste energije, u kemičnoj formi, a značilo bi da je nastala i jedna od poznatih oblika energije, bez da je prešla u ekvivalenat kvantuma druge energije. — Stoga eto materialistične tvrdnje dolaze u protuslovlje sa jednim temeljnim zakonom prirodne znanosti. — Drugi argument protiv materializma uzet je iz psihologije, kao znanosti. Materializam bi zaista bio za potonju znanost, u najmanju ruku, barem jedna potrebna hipoteza, kad bi njegovom pomoću pošlo za rukom, da se makar najjednostavnija i najelegantarnija psihična predhođenja rastumače i objasne. Ali opće je poznato i opetovano puta istaknuto, da nama osjećaj jednog crvenila ili jednoga glasa —

sa izvjesne visine — nije ni na koji način jasniji i pojmljiviji, ako ga se označi nekom posljedicom jedne djelatnosti mozga. — Sam Buchner mora priznati, da mi ništa o tome ne znamo, niti čutimo kada jedan živčani proces htjedne započeti t. j. kada će predhođenje svijesti nastupiti. — Zbog toga ukazuje se materijalizam za psihologiju suvišan, jer je nesposoban da objasni njene činjenice, koje su — kao pojave — bezdvojbene. Nu, time se ne poriče ono . uvjetovanje duševnih ukazivanja po materialnom učinku, a naročito putem živčanih procesa. Ti se procesi označuju pojmovno u modernoj psihologiji, kao najjednostavniji i svrski shodni opravdani psiho-fizični „paralelizmusi“, ušljed čega su duhovi na predhođenja praćena tjelesnim, bez da se način te skupne zavisnosti tačnije odrediti može. — Treći argument protiv materializmu potječe iz »teorije o spoznaji«, te se uz pređašnje argumente prislanja. Ako mi sebe naime pitamo, kako smo mi dospjeli do uspostave takovih pojmova, kaon.pr. p o j m a — m a t e r i j e , p o j m a e n e r g i j e i tomu slično, tada se može uopće ustvrditi, da ti pojmovi služe nama za to, da možemo, od nas nezavisno, u našem iskustvu predstaviti, jednu samostalnu zakonitost svega, što pripada onome, što se dogodilo i neprestano događa. — Nije to ni od kakove važnosti, što mi vidimo, odnosno doživimo: plavo, žuto, sivo, ielsno, ili uopće kakovu boju, — već je značajno, da da mi imamo te i takove utiske i to u jednom izvjesnom redu, kojeg ni ne možemo samovoljno preinačiti, kao k o e k s i s t e n c i j u , ili kao konstrukciju vanjskoga svijeta, i označenog bivstva — pomoću gore istaknutih pojmova Nijesu to daklen samo osjećaji, koji imaju svoja psihička predhođenja, niti je to sadržaj svijesti kao takve, — već je tamo opažanje, koje samo i odlazi i dolazi, nastaje i prolazi, mijenja se ili nepromijenjeno ostaje i to u izvjesnom grupiranju i redu, bez da bi to od nas štogod zavisno bilo, ili da bi se moglo shvatiti i priznati kao naš proizvod i učinak. — Drugim riječima, — te su pojave izvan dohvata naše samovolje, a skupna zavisnost, u kojoj se ukazuju, sačinjava izhodišr.u tačku sviju prirodnoznanstvenih istraživanja i pojmova.

Mi nemamo na te pojave nikakovoga upliva, nego jedino što možemo o tome razmišljati i govoriti, kao npr. o tijelu što ga pipamo, ili jednoj energiji i sili, koja na nas djeluje. Gore istaknuta skupna zavisnost pojava i samim je osjećajima narinuta — nu, uvijek to za njih ostaje samo slučajnost. — U njima samima može biti postoji razlog, da se one takovim prikazuju, a da se tome ne može uzročna veza pronaći. Iz ovoga se i bez daljnjega razglabanja razumije, da pojmovi, koji su od prirodne znanosti pozajmljeni, te kojima se materializam poslužuje, — , ne mogu imati niti imaju predhodnoga značenja, a nijesu ni podobni, da predhođenja svijesti u njihovoj osobitosti i svojstvenosti razumljivim učine, ili

da ih objave i tačno obilježe. — Time se od strane materializma potpuno priznaje, da je značenje i zadaća takovih realiteta, kao što je materija i energija (ako im se povjeri prekoračenje označenog područja njihove vrijednosti) da cjelokupni život duše mogu proizvesti iz samih sebe i po sebi.

(Nastaviće se).

Sloga i nesloga.

Jednom se slože tri bika: jedan žute, drugi bijele, a treći crne dlake, sklope međusobno bratstvo i nastane se na jednom osamljenom brežuljku, na kojem je bilo izobilja trave. Zavjere se da će sva trojica kao jedna sila svoj brijeg čuvati, da neće nikakvoj drugoj životinji dopustiti da na brijegu pase i da će vazda jedan drugog braniti od stranih napadaja.

To bilo krivo drugim životinjama, te se stanu zdogovarati, kako bi se tome savezu doskočilo, te da i drugi mogu pasti na brijegu ukusnu travu.

Vijećaj danas, vijećaj sutra, dok se među životinjama javi lav veleći, da to treba prepustiti njemu pa će on to urediti.

Iza toga krene jednom prilikom lav prama brežuljku. Ali čim je stigao do podnožja brežuljka, nasrnu sva tri bivola na lava da ga otjeraju.

„Čekajte malo,“ — dovikne im lav — „ja nijesam došao kao neprijatelj, da Vam štetu nanese, nego na protiv, ja Vam želim biti od pomoći. Vidite, Vas je samo trojica tuđe, a kad bih i ja bio s Vama u savezu, kolika bi to onda bila zajednička snaga. Ja ću Vas braniti kao svoje oči u glavi, te Vas neće smjeti niko ni pogledati.“

To se bikovima svide, te prime i lava u svo bratski savez.

I tako bikovi nastave bezbrižan život sa lavom na svom lijepom brežuljku, ali jednoga dana osami se lav sa žutim i bijelim bikom, te zametne s njima razgovor.

„Vidite li braćo,“ — reče im lav — „nema nikakva smisla naše bratstvo sa onim crnim garonjom. Nama bi mnogo bolje bilo da njega nema.“

„Pa šta bi ti mogao snjim učiniti?“ upitaju ova dva, ne shvativši u prvi mah lavove namjere, a u isto doba se u duši povesele povećanju svojih dijelova hrane, kad zamisliše, da bi se moglo okrenuti da bi se jedan sudionik mogao odstraniti.

Ja ću učiniti šta bude najsgodnije, samo Vi šutite i nemojte se u moj posao miješati!“

„Pa eto, Ti čini šta znaš!“ — dozvoliše bezazlene životinje.

Iza toga se lav uputi mrkonji, nasrne na njega svor» snagom i ščepa ga zubima za vrat. Crni zapo-

magaše i stane dozivati braću u pomoć, ali pošto se ovi ne odazvaše, lav ga raskomada i pojede.

Nakon nekoliko dana osami se lav sa žutim, te će mu reći:

„Brate, Tvoja je dlaka žuta kao i u mene, pa je naš bratstvo još i stim utvrđeno, ali nikakova smisla nema naše bratstvo sa onim bjelcom. Mi trebamo nastojati da ga se kutarišemo, pa da sami bezbrižno našim - brežuljkom zavladaemo i uživamo.

„Moj vjerni pobro, radi žta znaš, ja tebi prepuštam, da nam tu stvar urediš“ — odgovori oduševljeno žuti, jer mu je suviše laskala lavova intimnost.

Bjelonja zaviče žutog u pomoć kad je na njegov lav nasrnuo, ali se žuti nije ni maknuo, nego je požudno pašo slatku travu na drugoj strani brijega.

Kad se lav tako riješio prve dvojice i sa žutim proveo nekoliko dana prividnog bratstva, približi se jednoga lijepoga jutra i ovome pa mu rekne, neka se pripremi, jer da ga želi pojesti pošto je izgladnio.

Žuti se iznenadi, ali pošto se sjeti da je ovaj isti lav prije pojeo oba njegova brata, pa da bi mu se udupirati bilo bez ikakove koristi, to ga onda stade moliti i kumiti, da ga poštedi ponizujući mu se na razne načine.

Ali pošto ga lav nije nikako htjeo poštediti izjavljujući, da njihovo bratstvo nema nikakova smisla, reče ovaj:

„Da će mi ovo doći na glavu, slutio sam još onda, kad sam vidio šta bi s mojim crnim bratom!“

Isto tako i strast oduzme čovjeku snagu i snjime zavlada, kad mu duša, razum i srce ne budu trajno u slozi i skladu.

Žepče, 9./I. 1918.

Po arapskom: Hazim Muftić.

Odgoj i nastava.

Povijest naše početne vjerske nastave.

Piše: Hamdija Mulić.

(Svršetak.)

Okolo god. 1913. najviše je o reformi naše vjerske nastave uopće pisao list „Misbah“. „Muallim“ je pre-stao, a „Misbah“ je u redakciji g. Sakib ef. Korkuta, tada vakuf, mearif. mufettiša ovake radove izrtbsio objektivno, a naprednije misli i načela šta više i sam zagovarao I pisac je ovih redaka najprije u „Misbahu“ iznio svoje misli o reformi naše nastave, što je inicijativom gosp. Korkuta „Udruženje bos. herceg, ilmije“ štampalo i u posebnu knjigu. Na toj se knjizi temelji i nova metodika islamske vjerske nastave koja se od to doba izgrađuje i upotrebljuje u Dar-ul-muallminu.

1914. u proljeće zasjeda na stolicu bosanskog reis-ul-eleme Hadži Mehmed Džemaluddin ef., koji započe još jače bodriti radnike na reformi naše nastave. Kratko iza svoga službenog zasjedanja već i sam okuplja oko sebe pozvanije i vještije, da se zajednički krči put islamskoj prosvjeti. U tom ga radu pomažu: naš poznati pisac i pedagog Edhem ef. Mulabdić, današnji direktor Muslimanske narodne osnovne niže i više škole, te produžnog tečaja, pisac ovih redaka, HifziJ ef. Muftić, član ulema medžlisa, Muhamed ef. Dizdar, direktor šeriatske sudačke škole, Muhamed Seid ef. Serdarević imam zemaljske kaznionice itd.

Prva je zadaća bila na redu sastaviti nove, naprednije kitabe za niže mektebe. Dotada naime mektebi pa ni nauka o vjeri na svim školama ne imadahu propisane kitabe iz vjerske nastave posebno za svaki sunuf i za svaki mekteb. Da se toj nestašici doskoči i da se ne uči vazda „B.rgivija" i „Šuruti salat" na turskom jeziku već su i prije neki marljivi alimi pokušavali pisati ovake kitabe ali općenito za mladež. I ako ti kitabi nijesu posve sistematski napisani prema pedagoškim načelima, ipak su napredni, jer su napisani domaćim jezikom i prilično prema shvaćanju djece. Dakle, prvo nego pređemo na prikazivanje današnjeg novog rada o vjerskoj nastavi, spomenućemo redom i spomenute kitabe i njihove pisce.

Medu prvima izdaje Sejfuddin ef. Proho svoj „Bidajetul inas", vjeronaučna knjiga za djecu i odrasle. U to) isti pisac kao cazinski muderris izdaje i kitab „Ahvali niša". Ova je knjiga zapravo namijenjena našem ženskinju jer o ženskim dužnostima kojejsu im potrebne da kao muslimanke obavljaju i piše. Ova je knjiga bila vrlo potrebna našem i onako neprosvijedećem ženskinju, ali je na žalost u više slučajeva promašila svoju svrhu. Knjiga je napisana vrlo teškim stilom, zbrkom tehničkih izraza i teškim tumačenjem ženskih spolnih pojava. Ostala je i danas još teško razumljiva, pa bi je rebalo preraditi.

Tada trebinjski muallim Ahmed ef, Mahinić prvi put štampa i svoj „Tuhfetul ihvan". Da bude tobože prirodan prelaz pisanje kitaba sa turskog jezika *ha* našem jeziku, ovaj. piše svoj kitab na pitanja i odgovorj ali i na našem i na turskom jeziku. Poslije je izostavio turski jezik. „Tuhfetul ihvan* je mnogo raširen. Najbolju priliku ovaj kitab daje, da se vidi nestašica vjerskih knjiga u nas, što djeca u njemu uče i u mektebi ibtida-ijama i osnovnim, pa čak i u srednjim školama;

Početkom god. 1915. pokušao je pisac „Tuhfetul ihvana" da ga moderizira onako, kako bi odgovarao potpuno svojoj svrsi, pa taj posao odgodi za poslije.¹ I Hifzi ef. Muftić, tada šeriat. sudac, inače vrlo marljiv i prosvjetni radnik izdaje svoje „Islamske dužnosti", knjižicu koja razumno upućuje muslimane uopće u obavljanje islamskih dužnosti.

Da se baš u nižim mektebima doskoči nestašici. kitaba, sarajevski muallim Hadži Hafiz Džafer ef. Kule-nović priređuje na našem jeziku napisan kitab za djecu „Šuruti Islam" od merhum Topal hodže, muallima Gazi Husrevbegova mek.eba.

Danas taj kitab gotovo nije više u upotrebi, ali u svoje vrijeme bijaše moderan, napredan i koristan.

Isto je tako malo starijega datuma i napredni, književno-poučni rad tada fojničkog marljivog mude-rrisa H. Hafiz ef. Sofića. Njegov „Tubfetussibjan" bijaše u svoje vrijeme, u mnogim ručicama naše djece. I H. Hafiz ef. Sofića ubrajamo megu one naše alime koji nastojaše da unaprijede našu vjersku nastavu uopće.

Poslije dolaze na red sa kitabima za mektebe Hajrović Murad ef. i Muhamed Seid Serdarević. Prvi je napisao „Glavna načela Islama", a drugi kako je već spomenuto osim drugih kitaba i svoj „Usuli dinijje". ,

Glavna se načela IsUma mnogo upotrebljavahu u ; mektebima pa i danas gdjegdje djeca uče iz njija. (Opširno o „Glavnim načelima" i „Usuli dinijje* vidi 0 tome moja prikazivanja u „Misbahu".)

Dakle, kako se vidi, ljudi su radili pobuđeni vlastitom inicijativom, da što bolje učine hizmeta svome dinu i milletu i izdavali su kitabe za djecu.

Kako spomenusmo novi reis-ul-ulema H. Mehmed Džen.aluddin ef. poče sada u svoje vrijeme još jače i ; sistematski da radi na reformi nastave uopće, pa na uređivanju kitaba za mektebe napose,

U brzo iza svoga zasjedanja na stolicu reis-ul-uleme izdaje on Prvi Ihmihal udešen arebicom na našem jeziku. Već druge godine ovaj Ihihal izlazi u posve prerađenom izdanju, mnogo bolji i napredniji. Ovaj Prvi Ihihal, koji se danas uči u I. sunufu mekteba urediše u zajednici: Hadži Mehmed Džemaluddin ef. Edhem ef. Mulabdić, pisac ovih redaka i Hifzi ef. Muftić.

Uz to je pisac ovih redaka uz važnu pomoć Edhem ef. Mulabdića izradio i Naputak kako da se obrađuje Prvi Ihihal i uopće nauka o vjeri, zatim Nastavni program kako se sastavlja, rukovodi itd.

Ulema medžlis je izdao i Drugi Ihihal. Pošto se 1 u ovome kao obično u prvom izdanju opažaju neke pogreške, to je već na redu i prerađeno izdanje i Drugog Umihala. Poslije ovoga su odmah na redu Treći pa Četvrti Ihihal za vjeronauku u osnovnim školama koji predmet toliko vremena oskudijeva s kitabima koji su upravo udešeni u tu svrhu. Još nešto vrlo važno. Ulema medžlis je izdao i Tarihi Islam-povijest Islama. Neki ga upotrebljavaju u mektebi ibtida-ijama, neki u osnovnoj školi, a neki čak i na srednjim školama i medresama. Hele, ko naš posao. Ne velim, da se ovaki Tarihi Islam u svom dotjeranom prerađenom izdanju ne može upotrebljavati na srednjim školama, šta više, tamo je za niže razrede upravo i zgodan, ali na nižim stupnjevima nastave za djecu ne odgovara svrsi. Mala djeca t. j. svi učenici mektebi ibtida-ijja (i to Il.lunuf)

te osnovnih škola nemaju zgodne, zabavno poučne knjige koja im na lagan, shvatljiv i umjetan način ocrtava životi rad Devletlije s. a. v. s. Nemaju mala djeca pred sobom u vjeri svoga Ideala da odgojno djeluje, na njihovo mlado srce. Na žalost, koliko sam od alima mogao doznati, nemaju ni drugi islamski narodi ovake knjige u kojoj je djeci u obliku pričica pred- očen život i plemeniti, živi i idealni rad Muhameda a. s

Mi bismo to morali imati. U istu svrhu treba kitab i za odrasliju omladinu.

Pred nama su dani koji mnogu traže našega rada za islamsku nastavu o vjeri, jer što se ne može staro popravljati, valja naravnim putem — idući, drukčije, čisto umjetnički nastojati oplemenjivati dušu naše omladine — naše budućnosti. Valja udariti čvrst, dobar temelj. U tom nam radu Bože Svemogućí pomozi!

L I S T A K

Književnost.

„Hrvatska vjerska propaganda.“

Sakib ef. Korkut u članku „Naša vjersko-pros. vjetna autonomija“ navodi između ostalog iz Džabića memoranduma na str. 115. „Bisera,, i ovo: „Državne naše škole nijesu internacionalnog, nego skroz kršćanskog karaktera. U njima se pogrguje naš Pejgamber i „falzifikuje povjest u korist hrvatstva i njegove političke i vjerske (!) propagande.“

To je kronološki citat, reći ćete. Šta se ja trebam još za nj zakvačiti?! Istina, ja sam na strani, niti znam jeli nastava u našim državnim školama isp avljena na stepen, kako se u njoj ne bi vrijegjala čuvstva Muslimana i zamijenjena shodnijom i bližom interkonfcsionalnom karakteru, niti pitam za to. Nego neka se brinu za to oni odgovorni faktori u našoj vjersko-prosvjetnoj službi, koji čute u duši svu odgovornost za odgoj naše mladosti, da se izvršuje onako, kako ga oni svijesno ili nesvijesno dozvoljavaju. Ta je odgovornost teška za sve članove na vrhovima, kojima narod kao amanet dadne moć u šake, i za one koji nekad djelovaše i za one koji će u buduće s najviših šilteta djelovati, svijesno, prteći pred Bogom i za sve propuste sebi grijeh na vrat od svih onih, koji s tih propusta stradaju, i i;svijesno, takogjer prteći pred Bogom sebi odgovornost na vrat, što onda da zauzimaju ona mjesta, na kojima svome zvanju ne mogu odgovarati. S toga će i znati, postoji li stari sistem obuke u našim državnim školama i stide li se oni zbog njega svoga zvanja, ili ne postoji više, pa da mogu slobodno svijetu u oči pogledati. Ja rekoh, da se za taj dio citata ne zakvačam.

Nego za što? Valjda što se „falsifikuje povjest u korist hrvatstva i njegove političke i vjerske propagande?! Ni za to! Jer svaki narod piše i tumači povjest onako, kako njemu bolje konvenira. Za to i mnoga nesuglasja u njoj. Vrlo je malo posve objektivnih pisaca povjesti, za koje*se onda u metežu s drugim, čovjek pita: jesu li i to oni pravi? — Ko doživi i svrati pažnju na povjest raznih naroda ,nakčn

dvadeset godina iza današnjeg svjetskog rata, opaziće silne razlike megju povjesnim izvorima srednje i zapadne Evrope, Azije i Amerike. I Kranjčević reče li pjesmi „L. interwalla“^{it}, da su povjest pisale dvije sestre: „Istina prva se zvala, onda je stade čitati Pravda, al zaspala na prvom listu!“ — Da je megjutim evropsko povjesno i u opće nastavno gradivo okrenuto proti Islama i islamskog svijeta i to je već poznata, stara činjenica. Naročito od osmanlijskog (turskog) osvajanja Balkana i dalje preko njega, porodila se u Evropi mržnja na Islam, kako zgodno veli Voltaire, da je nakon osvojenja Carigrada „bilo više bizantijskih popova, koji su pisali proti Islamu, nego što bijaše jeničaraP

Nego zašto se ja konačno zakvačam? — Za onaj usklik, što ga je Sakib ef. umetnuo iza riječi „vjerske“ (!) Šta? Usklik?! Sad ćemo još i usklike kritizirati? — Jest, ovaj put samo jedan usklik.

Sakib efendija običaje, da ovako zašara gdje-gdje kad što čita ili prikazuje. Sad zakofrči upitnik, sad otegne usklik, ili spari oboje zajedno, i to u rukopisu ljuto i strahovito, sva sreća, što nema onakvih i za štampu zaskočenih znakova. Mjestimice gdje hoće samo malo barnuti, onda napiše i manje. Kao kad se namigne i prstom pukne, pa ušuti. Proletio vjetrić kroz granje. Velim, u štampi se jednako slože i oni veći i oni manji znakovi. Pa tako ni ja za pravo ne znam, jeli ovaj uskličnik jače ili slabije koncepcije, je li povl-gjujući Džabiću ili je znak Sakibova osobnog čugjenja nad tom riječju „vjerske“ u savezu sa spomenom „hrvatstva“ naprijed, ili je tim samo onako s kraja barnuo u to pitanje, kao da će reći: gle, gle, zar još i to! U svakom slučaju, taj znak ima svo značenje. I to, bojim se, kao da je Sakib ef. htio tim reći: „hm . . . to nema nikakva saveza, — prejjimo preko toga.

Kakve su nekada bile prilike, za Džabića pokreta, ne znam, jer sam bio još dječak tada. Ali da još i dan danas imade takve vjerske propagande pod firmom hrvatstva, to mogu i hoću da dokažem.

Već četiri godine hrvu se u svjetskom ratu dvije skupine udruženih naroda i narodnosti čitavog svijeta, razvila se najveća gigantska borba što je ljudstvo pamti

za svjetsku prevlast s jedne i za samoodržanje država i naroda s druge strane. Veliki bitni ciljevi života, za koje se zajednički na godine bori i krv proljeva, potisnuše bar za sada u pozadinu sve niske zadjevice pojedinih malih skupina u tim velikim sklopovima, očutješe se ratnici blizu jed^an drugima, postadoše prijatelji. Najbolji primjer takvih zbliženja pružiše nam naše u ratu savezne države i posebno razni narodi i narodnosti u našoj monarhiji, a najjasnije znake prijateljstva daju nam naši zemljaci iz Bosne, koji se bore u susjedstvu ili zamiješani s vojnicima drugih narodnosti na ratištu, odnosno pridijeljeni drugim prekosavskim pukovnijama iz Hrvatske i Slavonije ili onima iz Dalmacije. Naročito bi došli ovdje u obzir naši Muslimani sa svojom prirodnom tvrdom pravednošću, i svojim humanim ljudstvom i društvenošću, za koje se nikada ne čuje od njihovih bojnih drugova drugih vjera pokudna riječ, nego dapače često osobite zahvale i srdačna naklonost. „Šteta je da su neuki većinom, ali su prave ljudine, s visokim moralom o pravu i pravici skloni svakom oko sebe, da bi i krvi svoje utočili i pravi drugovi, koji te ne ostave lahko.“ I mnogo jačih zahvala, ne samo od Hrvata iz prijeka,- nego od svih narodnosti monarhije,

Šta hoću reći ovijem? — Bosanski muslimani, koje još svi iz prijeka Turcima zovu, pokazase se u ovom ratu, da imaju kao humani ljudi mnog vrlina, koje ni drugi nemaju; nije to nikakav u duši i u srcu zlobni elemenat, koji ne bi poštivao svačiju individu alnu slobodu oko sebe, nego da su to najsusretljiviji i najdruštveniji ljudi za ljude i ljudstvo, koje im se pokaže. Nemaju nikakvih agresivnih ciljeva na štetu drugih, naročito svojih zemljaka i susjeda drugih vjera i t. d. Izvojnište od drugih, koji ih bolje upoznaše iz bližega, potpunu sklonost i priznanje da su to l j u d i , vrijedni drugovi, braća svih l j u d i . I vjerska mržnja od vjekov a ria njih, — nametana od nepozvanih agitatora od kršćanskih vojna i od preuzeća rasklimanog bizantijskog carstva po Muslimanima, — poče se rasplinjavati i čistiti mutni horizont plemenskog i zajedničkog državnog života do iskrenog sporazuma u međusobnom poštovanju, do pružanja bratske ruke. Pobre se grle. Istina živa!

Istina ali, koja kao da nekome ne konvenira.

Usred toga sklada i ljubavi, gdje" se prekaljeni muževi u ratovanju bliže sporazumjele, iskreno i srdačno odani jedni drugim, diže se neka crnazakutna ha^ljina, da fanatično rekne: stoj, to ne smije biti! Program je taki, da se Turci (Muslimani) ne smiju ni u čemu nama ravnim smatrati, tim „krvolocima" se ne smije nikakva bliža pažnja ni simpatija podjeljivati, nego se oni moraju sistematski potiskivati iz Evrope. Na to se ne smije zaboravljati, to su savjeti naši. I bosanski muslimani prividno naše pleme, ne smije se priznati da posjeduju ni nakon 500 godina kakva

starosjedilačka prava u Bosni i H. na svoj daljnji opstanak u tim zemljama, nego ih u svim njihovim markar i ravnopravnim javnim potrebama susretati s neodlučnošću: pripadaju li oni još uvijek u zajednicu nama ili Aziji ?!

I ta crna haljina baca se onda u zakulisni posao, da ponovno ustrajno sije staru, već zabačenu mržnju proti Turaka, recte muslimana, ne htijući da računa ni malo sa svjetskim ratom, koji je trebao i morao da povuče poteze preko svih smiješnosti zastarjelih, starijskih sitnih zadjevica. Ta crna haljina je jedno udruženje, koje — prema njegovom službenom pečatu — nosi naslov: Odbor za vojničke čitaonice Hrvata pod pokroviteljstvom Njih. Veličanstava kralja i kraljice. Zagreb, Palmotičeva ulica 31. prizemno."

Ko poznaje osamljenički život vojnika u bojnim linijama, u ratnom području, po bolnicama i oporavilištima, bez njihovih obitelji i znanaca, bez duševne hrane i domaće'društvenosti, nego vazda u praznini i, i neizvjesnosti, — priznaće s mjesta, da su sve ustanove, pa čije bile, za vojničke knjižnice humane i plemenite, vrijedne svake potpore i zagovora. Tako, da bi čovjek od svoga zalogaja otkinuo, a doprinosio za ovakve institucije, koje će pružiti duševne hrane izglednijim za njom i razgovora, koji umiru za rtim, bez njega teže nego li žedjom mučeni. Svako mora biti sklon tome! Da su milostivo sklona svojim plemenitim srcima i Njihova Veličanstva i da su takvim ustanovama u najidealnijem smislu i pokrovitelji, to potpuno razumijemo, jer u srdačnoj vezi sa svojim narodima, koje onako očinski ljube, naš mladi vladajački par dubok© čuti sve boli i tegobe naših hrabrih ratnika i čine sve moguće, kako bi njihove tegobe, pa i i one srca i duše, što više ublažili. — I mi iz gornjeg naslova nećemo ovdje dalje da uvlačimo imena Njih. Veličanstava.

Analiziramo ostalu sadržinu pečata: Odbor. To će reći odabrana jedna skupina ljudi između mnogo ; više drugih, s jednom svrhom u kolo okupljenih. U ovom slučaju: za vojničke čitaonice Hrvata. Bezimen je taj odbor. Dopuštamo, da bi on sam po sebi mogao se sastojati i od udruženih ljudi, koji nijesu Hrvati, kao n. pr. od Nijemaca, Magjara, Turaka, Bugara, Srba i td. koji ali ima samo interese Hrvata-vojnika pred očima i samo se brine za njihovu lektiru. Ali, mislimo da niko, ko poznaje dobro koliko su sve narodnosti egoistične, ne bi povjerovao, da se društva jedne narodnosti brinu u bitnosti i iskreno za pripadnike koje druge narodnosti, pa tako ni u ovom slučaju ne djeluju drugi za Hrvate, nego jedino opet Hrvati. Po krilatici, da je „narodnost daleko od vjere“, kojom nam se uši zaglušuju, mi ne smijemo vjerovati, da bi se iz navoda „za vojničke, čitaonice Hrvata" moglo samo i jedino razumijevati „za vojničke čitaonice katolika" ili „Hrvata-katolika". Jer u pečata stoji samo „Hrvata", i svakome onome, koga pribrajaju vani da

je iz jezičnog područja zemalja, gdje se govori hrvatski, i vode ga u evidenciji da i on hrvatski govori, pa bio on katolik, ist.-pravoslavni, musliman ili jevrej, — mogu da ponude i razdjeljuju knjige na čitanje svi oni, koji ih od toga „Odbora“ prime na rasturavanje i besplatnu razdiobu među hrvatske vojnike. A to su razne uprave četnih odjela, bolnica, oporavilišta, vojničkih domova i. td. u kojima sjede inteligentni ljudi, koji luče narodnost od vjere, kod razdjele se onda ne osvrću na vjeru, ponajviše, zbog svoga velikog posla ne dospiju ni da sami razdjeljuju takve knjige (jer nije tu samo hrvatske, nego i sve druge narodnosti za svoje vojnike šalju) niti ih mogu cenzurirati, nego vide na njima muhure odbora, i preturavaju ih odmah dalje k vojnicima.

Hoću reći: za svu lektiru, koja se šalje za vojničke čitaonice Hrvata, odgovoran je u svakom pogledu odbor, koji je šalje, odgovoran je grad Zagreb u čijem središtu taj odbor djeluje i moralno hrvatski narod, naročito njegova pretežna većina po vjeri katolici, koji iza toga odbora stoje. .

Pa gdje je ta propaganda? reći ćete. Evo je: Na ratištima nema od istaknutog odbora za čitaonice Hrvata dosada ni jedne knjige pod njihovim muhrom interkonfesionalnog karaktera. A na svakom primjerku knjiga, koje taj odbor šalje stoji utisnut i njegov pečat I Nego su to knjige ili isključivo vjersko katoličkog sadržaja ili u katoličkom duhu pisane, pod nevinim naslovima, kako bi ih nezazorno mogao uzeti i početi čitati i sljedbenik koje druge vjere. Ili, ako su jedino zabavnog sadržaja, one su da tako reknem „zapeta puška proti muslimana, koje na Islam valjaju drvlje i kamenje; djela, ne znam sve gdje nagjena i ispod kakve prašine izvučena, kao da druge književnosti na Jugu ni Bog nije dao. — Za vjerskim katoličkim knjigama posegnuće (opravdano, naravno) u prvom redu katolici vojnici, one imaju vidljive znakove, slike na naslovnim stranama i mi posve mirne duše kažemo ne samo da može jedan „odbor za čitaonice Hrvata“ za katolike takve sadržine knjige slati, nego dapače da i treba! I odbor ih šalje u posebnim pošiljkama, kako da se odmah vidi da je to vjersko poučna hrana za katolike. To je posve korektno!

Ali onda slijedi na pr. druga posebna pošiljka (s prvom zajedno) i u njoj razne zabavne knjige. Gore spomenuh, da kod pukovnija izpriješka u više slučajeva ima pridijeljeno i Bošnjaka i muslimana. A ovdje još napominjem, da ni sugragjani drugih vjera u našim pukovnijama nemaju posebnog odbora iz Bosne i Hercegovine za njihove čitaoce. Mi pak muslimani nemamo pogotovo nikakve svoje institucije za opskrbu muslimana-vojnika sa lektirou u duhu Islama ili bar zabavno poučnom, koja se nauči Islama ne protivi. Nemamo dapače „Enama“ i sl., da tako reknem molitvenika, kakve vojna uprava svim vjerama nabavlja na svoj trošak, nemamo evidencije o potrebama knjiga.

niti volje da do njih dogjemo — nemamo ništa. I čovjek se int resira za knjige, — pa kakve bile, jesu li samo pisane u razumljivom jeziku i pismu za naše ljude, bilo originali ili prevodi, pisane od Hrvata, Srba ili Japanaca ako hoćete — i izvlači polahko iz tog drugog paketa „Odbora za voj. Čitaonice Hrvata“, neće li makar što bilo i za naše ljude naći: Ali, tu nikakve poznate knjige! Šta više i njihove vrste su ograničene, svega desetak vrsta. Uzmi od svake vrste onda po jednu i čitaj — što će reci, da pročitaš čitav sadržaj druge pošiljke.

"Najprije otvoriš jednu knjigu malog formata, koja je sada najviše raširena. Čini ti se, nazrio si je tu i tamo kod koga u torbaku, ko još dobro ni čitati ne umije ili gdje u bolnici kod koga pod jastukom, on je uzeo od nekoga, dao mu je neko ili mu je došla odnekle do šaka, da ni sam on ne zna kako. Zove se: „Našim junacima na utjehu i pouku.“ Zamaman naslov. Svako se po pridonešenim žrtvama u ratu čuti malim junakom i svojata, da taj naslov njega ide. Pa još: na utjehu i pouku, da zaboravi malo na svoje jade i nauči štogod, da dobije makar koju praktičnu pouku u ishaviješćenu svoju glavu, odmah je otvara i čita. U ruci su ti svezak 2., 3. i 4.; prvoga nema, valjda je posve utrošen. Naslovi su članaka unutra posve nevini, kao: juriš, tvoja majka, ljubav u ratu i miru, zloća grijeha, nedužno progonjeni mir, — sve s reda iz 2. sveska, pa iz 3. i 4. — ratne tegobe, lavovi u bitci, ratni krutih, kako će još dugo trajati rat, krasan primjer svakome vojniku i td. Kamo vojnik koji ne bi želio pročitati, šta pod tim naslovima piše?! Ali gle iznenagjenja! U jednom članku uplelo se malo kršćansko-katoličke nauke. Misliš u drugim nije i čitaš. Ali što dalje sve više, tako, da čovjek ni jednom stranicom ne može koračiti dalje od raspela i Golgote, od Isusa Krista i svetih sakramenata, od sv. trojstva i crkvenih pričesti. Ne, veiiš razočaran, te knjige nijesu za nas i odlažeš ih na stranu. Pri tom vidiš na njihovim koricama upute o duhovnoj pričesti, pobožni uzdasi Kristu, zahvale presvetom imenu Isusovom i Marijinom, znak sv. križa, čin vjere, ufanja i ljubavi, savršeno pokajanje i predanje u volju Božiju — čitavi kršćanski saputci', kratko do „amena“, od kojih neki za 300 dana oprosta svaki put, neki 203 ili 100 dana, 50 dana, 7 godina i 7 četrdesetnica oprosta i td.

Lačaš se druge knjige. Ta je sigurno za naše vojnike namijenjena. Zove se: „Ali-agino dijete“, roman iz hrv. prošlosti od S. T., Zagreb 1911. izdanje i tisak Antuna Scholza. Krasna naslovna slika: kako dvoje mladih igraju u propanj i upoprijeko konje na livadi Ali nikakav historijski roman, nikakva tipičnost! U ovoj se priči opisuje pogranično čarkanje na Savi i ljubav muslimanske djevojke, Alijagina djeteta, s momkom kršćaninom iz sela iz prijeka. Na str. 22. priče meće se u usta muslimanki, da je učila poznavati kršćansk u vjeru „koja ne prezire tako ženu kao naša (islamska)*

*Ja ovdje pišem usklik (!) Sakib efendija! Dalje: osobito užasan neestetični opis nabijanja Pere na kolac s detaljnim opisima, kako ga „Tursi navlače na drvo“ i kosti mu pucaju i t. d., koji je samo tendenciozan, što jedan musliman ne bi, protivno, nikada mogao napisati. Istina, sjećam se iz „Taras Bulbe“, kako i glasoviti Gogolj opisuje užasnu scenu, kad Poljaci sinu kozačkog hetmana — prije nego što ga usmrte pred skupom svijeta na prostranom trgu u Varšavi — razbijaju maljevim kosti u nogu i u ruku i tada ovaj vikne: „gdje si oče, čuješ li ti sve ovo?“ Da, ali taj povik glas je trublje na osvetu! Nu, kakvu bi osvetu htio na nama, sada, analogni anonimus Alijagina djeteta (i kakvu „Odbor za voj. čitaonice Hrvata“?) Za izmišljene čine, koji na koncu, ako su se pogibijom kojeg hršćanina na granici prije 400 godina i dogodili kad, bili su sigurno samo represalije za „isječene turke na buljuke!“, ako je koji razbojnik ili uhoda (kao i Pero) uhvaćen. Ali piscu nije do toga stalo, on na str. 76. generalizira (govoreći za Alijagu): „Ta uvijek je živio po Koranu i ubijao nevjernike“. Bi li to moglo biti pravo — neka ovdje meće usklrike ko hoće. Dalje u toj priči na str. 104 kaže Aga kršćaninu Kukicu iz Slavonije: „Zaboravi mnogo sam ti učinio, ali ti si mi vratio“. Ali pisac nigdje ne opisuje, kakvim je grozotama Kukić Agi vraćao, nego na str. 118. ponovno priča, kako Turci običavaju zabijati svojim žrtvama čavle pod nokte, derati im kožu s legja i t. d. Nijesu ni ove knjige za nas iz „Odborove“ pošiljke. Pogledajmo treću.

Kozačka pripovijest „Skalozob“ od Czajkowskog, Sisak 1904., tisk i naklada Janka Dujanka. Znamenit pisac, mora se pročitati. Ali, od svih njegovih djela, kao da je lučem izabrana ova mala pripovijest — proti Turcima. Sredovječnom mržnjom piše se u njoj o Turcima, što pogubiše nekolicinu kozaka, koji pogjoše da plijene u — Carigrad, i kao da im posječene glave šapću onda prema Ukrajini: Osveta, osveta! Makar i Czajkovski, ali ovo je u prvom redu nelogično. Ali hrvatski Odbor valjda misli: ko će još od neukih čitatelja pitati da li je to još logično? Glavno je efekat! — Ne, ni ta knjiga nije za nas.

Prihvati četvrtu knjigu „Katarina kraljica bosanska“ od Dr. Frana Biničkoga, nakladom Kaptola vrhbosanskoga, Sarajevo 1906. Ovu knjižicu u pjesmi napisao je k 25-godišnjem bisk. jubileju nadbiskupa Štadlera — jedan d o k t o r u kojoj se baca anatemom na Turke, što osvojiše Ključ i Jajce i što se mnogi stanovnici Bosne isturčiše (Nota bene : bogumili), za koje ostavlja zadnja kraljica bosanska na samrti ovaj zavjet i poziv:

„Teški teret Bosna će mi snosit,
Al će sili oholjoj prkositi. — —

Bosno, draga hrvatska mi mati,
Djeco mila... Bog vas blagoslovi,
Pod Isusov križ vas opet vrati“,

Ovaj poziv „Odbor za voj. čitaonice Hrvata“ nama sigurno ne upravlja, da ga mi čitamo, nego svojim hrvatskim vojnicima!

Peta knjiga je kalendar „Danica“ što je svake godine izdaje društvo sv. Jeronima u Zagrebu. Od Hartmana nema ni jednog kalendara. Ova „Danica za god. 1918.“ nema do duše u tekstu napadajaria nas, ali naravno prema nakladniku sa sadržajem u katoličanskom duhu, kao što su „Posveta pojedinih mjeseci“ (po vjerskom katekizmu). „Evangjelje u pojedinim mjesecima“, neke svetačke slike — i t. d.

Šesta knjiga. Uzimaš je s velikom izvjedljivošću u ruke. Mnogo bi mogla pomoći, daše njom pomaže slijepcima kod očiju. To je slikovita „A. B. C. čitanka“ od Franje Anderlića, Zagreb, tisk i naklada Hartmana. Da, — ali kao obično i ovdje si se prevario! To je čitanka u obuci osnovana i izragjena potpuno na »Očenašu“ do Amena, tako, da, ko se hoće po toj slikovitoj čitanci naučiti čitati i pisati, mora megjutim naučiti htio ne htio i potpun „očenaš“. Dakle Hrvati nemaju interkonfesionalne ni A. B. C. čitanke; a ne znam imade li slikovitu i naša zem. vlada?

Sad uzimamo gusle. Sedma knjiga : „Krvava Krajina ili Turski pohod našim djedovima“ od S. Kokana, Sisak 1907, tisk Janka Dujaka. To su na narodnu pjevane pjesme, u kojim se na bezbroj mjesta ponavlja jedno te. isto: kako Turci samo biju, pale, kolju i robe, i samo zla i grdila neturcima rade, a da se tim misli uopće na muslimane, vidi se sa str. 13. gdje se navodi za turskog vojskovođu iz Bosne:

„Redom hara, tvrgjave osvaja,
Baš po turski pravo iznenada,
Jer mu služi narod iz Pounja,
Koji no se skoro poturčio“.

I dovikuje na strani 17.:

- „O Turčine, koljeno nevjerno,
Krajina te nikad ne vidjela,
Paklene ti gusle zaigrale,
Paklena ti vrata otvarale“.

Turci su pjevaču samo nevjernici (koji ne održe zadane vjere), zulumčari, što svaka zla nanose svojom ljutom rukom dušmanima, pa i onda, kad se ni krivi ni dužni brane u Bosni od napadaja bandi preko megje iz prijeka, koje megjutim ne čine nikakva zla, kad idu u pohode Turcima, onako od ćejifa. Pa kad se Turci hoće i da uklone od takvih svagja, ni tada nijesu pjesniku pravi, nego uzmiču „pod okrilje cara silenoga, dušmanina svieta kršćanskoga“, str. 41. — Na str. 75. Paša savjetuje pred boj Agu:

„Gledaj uvijek robit iznenada,
Izenada sve na brzu ruku;
Spomeni se vjerna slugo moja,
Što ne stoji u našem Koranu,
A za tursku našu vjeru svetu“. I Turci

onda (str. 77.) sijeku, režu nožem, vade oči, nabadaju sitnu djecu na nož, nabijaju kmete na kolac

i t. d. I to Kokanu sve stari pisci svjedoče (str. 82.) i:

„Historici slavni zapisaše,
Jedan od njih Lopričiću biše,
Drugi od njih Krčelić se zvaše,
Treći biše Valvasor latinac,
A četvrti plemić Istvanfija,
U no doba živući delija”.

Tako Kokanova knjiga za široke slojeve dobija na koncu i važan povjesni pečat, da je to sve tako u istinu, koji onda sprijeđa i „Odbor za vojn. čitaonice Hrvata” još i svojim službenim pečatom osvježava. — Ni ta knjiga, vidi se, nije namijenjena nama, nego našoj braći po jeziku drugih vjera.

Osma knjiga. Konačno jedna, makar jedina i za nas. Istina, velikog formata, golema i nesprenna za pridržanje i nošenje uza se. Ali, makar i to. Naslov je : „Narodne junačke pjesme iz Bosne i Hercegovine”, sakupio fra Marjan Šunjić, izdao Zbor franjevačkih bogoslova „Jukić”, Sarajevo 1915., tisk D. A. Kajona. Pisac nije nikakav jezuita, to je naš čovjek, fratar. Ali hoćeš! I tu se razočaraš, kad vidiš da je tendencija: ubijanje Turaka, što se upliću pred katolike u život, „robi ih i pali, — to nije ništa; dapače Jukić” nalazi i u hajdučkoj pjesmi ideal, kakav je na pr. na str. 244. „Pisma od Rose Harambaše”, koji ide u Prolog planinu jedino da dočeka i ubije Gjuzelagu i K. Kalajdžiju i to samo za to, da ih oplijeni.

E na čast vam gospodo i takva literatura i takve knjige! To je tendenciozna Jektira za spomenuti odbor da i u vrijeme zajedničke borbe izaziva svoje suvjerene na Muslimane (iz Bosne i Hercegovine i u opće) da mrzi danas one, koji se jučer bratski razumješe, vidi se: jezuitski posao — ali mi ne zaboravljamo: pod biljegom hrvatstva! — zbog kojeg mi možemo mirne duše zapitati : a kamo vam vjeska kršćanska snošljivost i naglašivana vjerska dogma: ljubi bližnjega? S druge strane, u podmetanju vjerske lektire u neizrazitom obliku kao zabavno štivo i to zavjeno, a ne muški i otvoreno, mi vidimo pokušaje, koji druge vrijeđaju u njihovom vjerskom čuvstvu i osjećanju i protestiramo najsvečanije, da se takva proti muslimanima uperena lektira širi pod firmom hrvatstva u isti mah, dok se s druge strane pravi u hrvatskoj javnosti težak moralni pritisak na nas, da mi moramo biti nacionalizirani i zamiješani među Hrvate, jer navodno ne bismo našli nigdje onog poštovanja za sve naše svetinje, kao kod njih. Budite dosljedni gospodo, kad kažete da vjera i narodnost ne stoje u savezu i pustite nas u miru!

A Tebi Sakibe, ama ne dam vala ni ovolišne kvačice da zašaraš u džaba.

Mahsusus selam Ti šalje Tvoj

»Hrvatski Panislamista«.

Islamski svijet.

Egipat i Brest-Litovsk.

Egipatska nacionalna stranka upravila je mirovnom kongresu u Brest-Litovsku slijedeću spomenicu:

Egipatsko je pitanje dovoljno poznato svim diplomatima. Povjesti se egipatske okupacije po Englezima još svatko dovoljno sjeća, tako da nije potrebno, da se na to pobliže osvrćemo. Dovoljno je spomenuti, da je tada nacionalna stranka, koju su vodili oberst (pukovnik) Arabi i njegovi istomišljenici, težila za takim ustavom, kakav je dao kediiv Tefvik i da je egipatski parkmenat radio na opće zadovoljstvo — s iznimkom neprijatelja Egipta. Ovim se je potonjim prohtjelo¹ za nilskom dolinom, čiji ih je položaj i bogatstvo na pubu u Indiju zanosilo. Bilo im je trn u oku, da se je ova lijepa zemlja nalazila u razvitku svojih kulturnih i ekonomskih sila. Oni se dakle dignu, da šiju razdor između kediva i nacionalista te nacionalista i zastupnika vlasnika zadužnica, koji su sačinjavali zadužnu komisiju. Na koncu potpire preko svojih pomagača nemire u Alexandriji i bombardiraju ovaj cvjetući grad, kojeg 11. jula 1882. vojnički zaposjednu.

Megjutim je raspravljala u Carigradu internacionalna konferencija o uređenju egipatskog pitanja. U istinu je imala samo svrhu, da zapriječi odašiljanje turske vojske u Egipat. Svršila se je u junu 1882. potpisom protokola, koji je poznat u diplomatskom svijetu kao ugovor odricanja (acte de desinterement) od Terapije. Prema ovome ugovoru obvezale su se potpisane sile — zajedno s Engleskom — da neće tražiti u Egiptu nikakvih, posebnih prednosti.

Ne obazirući se na ovi ugovor, koji je u neku ruku potvrdio i obnovio prijašnje ugovore, koji su odlučili o sudbini d ustavu modernog Egipta ugovorom od 1841. god., zaposjedne Engleska, pošto je izazvala sjenovitu bitku od Tel el Kebira, na 14. septembra 1882. glavni grad Kairo. Preko svojih generala i ministara, iz javi Engleska, da zaposjednuće ima samo tu svrhu, da kazni ustašku vojsku i da uspostavi opet kediva Tefvika 1 da će trajati samo nekoliko sedmica, najviše pak; ne koliko mjeseci. Usprkos tih svećanih obećanja i dapače riječi kraljice Viktora je ostanu Englezi u Egiptu, umiješaju se pod izlikom, da su oni pozvani, da zemlju reformiraju i njezinu budućnost osiguraju, u nutarnje prilike i pokažu se kao gospodari. Ovo protuzakonito stanje, koje je protuslovalo ugovorima, trajalo je do početka ovoga rata; onda Engleska pogje korak dalje. Da Engleska učvrsti svoj položaj i da mu pribavi opravdanja, koje se temelji na brutalnoj sili, proglasi 19. decembra 1914. svoj protektorat nad Egiptom. Ovog je dana počinila engleska vlada razbojničko djelo, prekršaj riječi, krivu zakletvu s obzirom na sve ugovore, koji se odnose na Egipat, ona je sama smatrala svoj potpis »komadićem papira«, dok je u isto vrijeme bjesnila proti Njemačkoj, pošto ju je u Belgiji pretekla.

Engleski se saveznici požure, da priznaju ovo novo i najteže 'oskvrnuće egipatske slobode i' postanu tako sukrivcima engleskih zločina, da time opravdaju svoja vlastita nasilja u Africi i Aziji.

Ova si pohlepna četa dozvoljava najcrnije zločine protiv nacija sa hiljadugodišnjom kulturom, pozivajući se na t. zv. međunarodno pravo, kojeg bi trebalo zvati do rata samo evropskim pravom država, pošto se nije upotrebljavalo na izvan-evropske nacije. Međutim čitamo u zadnjim izjavama Bolševika s velikim veseljem, da priznaju pravo svim narodima u Evropi i izvan nje, da sami odluče o svojoj sudbini. To je korak pravdi, kao što je žele izvan-evropski narodi. Ovaj novi primjer neće slijediti saveznici Rusije, koji se drže samo pojma o evropskoj slobodi.

Imperijaliste i kapitaliste, koji žele izrabiti izvan-evropska područja, neće da priznaju velikim, bogatim i civilizovanim zemljama, kao Indiji, Egiptu i drugim dijelovima sjeverne Afrike, ista prava, kao u Belgiji, Srbiji i Crnoj Gori. I pri tome na primjer siromašno! malo brdovito zemljište, Crna Gora, koja nema nikakve stare ili moderne kulture, jedva tolika, koliko samo jedan mali upravni kotar Egipta.

Egipćani su sklopljena i jedinstvena nacija sa svim znakovima iste. I najoholniji dogmatičar mora priznati, da jedva ima na cijeloj zemaljskoj kugli koja zemlja, koja u ovome pogledu toliko ispunjuje sve uvjete kao Egipt, gdje se nalazi s izuzetkom male manjine od najviše 5% potpuna jedinstvenost jezika, vjere i rase na temelju stare tradicionalne kulture. Egipatski spomenici, koji se dižu iz mraka pretpovjescnih vremena i koji se mogu slijediti dio pred 5000 godina prije Isata (u. s.) govore o kulturi, koja je postigla visok stupanj savršenstva.

Jedinstvenost i trajanje egipatske rase ne daju se poreći, bez obzira na izvjesne krvne mješavine, koje su posljedicom neprijateljskih navala ili naseobina robova poslije pobjedonosnih bojeva.

Preiežnja životna snaga egipatskog naroda usisala je poslije dvije ili tri generacije tuge elemente. Egipatski je tip uvijek pobjedio; tugjih je elemenata brzo nestalo. Svi se arheolozi i sami neučeni turiste dive izvanrednoj sličnosti današnjih egipatskih tipova sa figurama na starim egipatskim pofosnatim reljefima. Drveni kip, koji je iskopan kod Sakfcare, nazvali su Arapi usljed njegove sličnosti s načelnikom njihova sela »Šeris ei Beled-om«. Figura i načelnik nosili su jednako odijelo, koje je na prsima otvoreno i jednak štap u ruci. Ne samo da su se tugji elementi fizički pretopili sa stanovnicima nilske zemlje, nego i duševno postanu Egiptanima, zaborave dapače svoj prvobitni jezik i razvijaju, se kao- pravi patriote i oduševljeni nacionaliste. Veliki je dio članova našega upravnog odbora turskog, zirkasijskog i kurdskog porijekla.

jedinstvenost je jezika temelj nacionalne jedinstve-

nosti. Od islamskog osvojenja Egipta prije 13 stoljeća nadomjestio je arapski jezik faraonski. I sauni kršćanski urođenici govore samo arapski, izuzevši koptski, koji se još samo u crkvi upotrebljuje.

Vjerska jedinstvenost, koja je skoro potpuna, pridonosi tome, da se zajedništvo osjeća i. ideala učvršćuje. Ništa manje nego 94% stanovništva su suniti muslimani, a ostatak čine pravoslavni, protestantski i katolički kršćani ili Židovi.

Što se tiče kulture, to Egipt ne zaostaje ni za kojom drugom zemljom. Njegova se povjest kulture može podijeliti u dva različita odjela: U faraonsku ili pre-islamsku i arapsku ili tačnije, islamsku periodu. Njegovi spomenici svjedoče o kulturnom stanju Egipta -iz najstarije periode, ovjekovječena mu je povjest na kamenima, koje je odolijevala svim nastojanjima zločeste ruke, smotke papirusa, koje su nagjene u grobovima, sačinjavaju najstariji nacionalni arhiv svijeta.

Veliki uspjeh, kojeg je Egipt učinio pod vodstvom Islama, dokazuju džamije, grobovi halifa, znanstveno i literarno blago u nacionalnoj biblioteci i na univezi od Azhara, koja je osnovana pred hiljadu godina i koja još i danas sačinjava ročište muslimanske intelektualne mladeži; prema zadnjem popisu pohagjalo ju je 14.000 gjaka.

Smije se dakle tvrditi, da danas Egipt u sebi udružuje kao što je udruživao i u cijeloj svojoj hiljadu godišnoj povjesti sve znakove, koji pripadaju jednoj tačno označenoj naciji.

Sa egipatskim je pitanjem usko skopčano i pitanje Sueskog kanala, njegova prava, neutralnost i slobodan prolaz za sve lagje svake nacije, bez razlike, bilo to u ratu ili miru. Dokle! Engleska ili koja druga sila drži zaposjednutom nilsbui deltu, dotle će biti ova neutralnost uvijek iluzorna. Za to nam pruža sadašnji rat primjer. Neutralnost je Sueskog kanala već od 1885. međunarodnim ugovorom od sila priznat i zajamčen. Ovaj je ugovor sklopljen god. 1882. nakon povrede neutralnosti kanala od Engleske prigodom njezine egipatske ekspedicije, koja se je dogodila usprkos frnceskog opiranja i usprkos obećanja, kojeg je dao Lesseps Afabi paši, da će Francuska zabraniti njegovo zaposjednuće po Engleskoj i silom. Arabi, koji se je oslonio na ove riječi Francuske, stajao je na tome, da kanal zatvori i da poduzme obrambene mjere. Engleska istupi, zaposjedne kanal, parne egipatskoj vojsci u zalegje i umaršira u Egipt nakon tobožnje bitke kod Tel el Kebira (12. do 13. septembra 1882.).

I usprkos novo sklopljenog ugovora od 1885. zaposjedne Engleska kanal od početka ovoga rata po drugi put, dapače pri?, nego se Turska uplete u rat. Sada, gdje pitanje slobodnog mora i morskih tjesnaca u ratu i miru sačinjava dio programa kongresa, slobodni smo, da svratimo pozornost njegovih članova na slijedeću tačku:

Neutralnost Egipta ne može se prije smatrati pravom, prije nego se ne oslobodi od engleske okupacije i preda sam sebi, t. j. prije nego se ne uspostavi stanje pred 1882. Sve bi sile morale Egipat ovladati, da stražari nad ovim prolazom, kojeg bi trebalo na izvjesni način internacionalizirati. Tako bi se susretali interesi s Egiptom svih nacija u ovome prolazu, čime bi se njegovo oslobodjenje osiguralo.

Egipat bi mogao dapače dalje ići i — ako mu pravo vlasništva na kanal opet pane nakon što istoeo koncesija sadašnjega društva — toga se odireći, da stvori iz njega kakvo vrelo prihoda i da se zadovolji sa kakvom malom pristojbom za uzdržavanje kanala. Time bi Egipat izgubio godišnje barem 200 milijuna franka, ali bi rado pridonio ovu žrtvu u korist internacionalne trgovine i kao otkup svoje slobode. To nije nikakva nova ideja. Dokazana je već na sjednici u Parizu 13. juna 1908. u salle de l'alliance française pod predsjedanjem Louis Herbetta, bivšega francuskog ministra i ponovljena u Lyonu 18. istoga mjeseca. Ovu je ideju toplo pozdravila nacionalno-egipatska štampa.

Na možebitnu primjedbu, da ovaj termin još daleko u budućnosti leži i da bi pomorska trgovina iz ove slobode još prije crpla korist, može se odgovoriti, da bi se moglo lako pomoći, kad bi se otkupila prava sadanjeg društva. Egipat bi bio još pripravan, da preuzme na se neki dio otkupnine. Egipćani se nebi sustezali od nikakvih žrtava za oslobodjenje svoje domovine i za osiguranje njezine neovisnosti.

Tvrđi se, da se egipatski narod nije odupirao Engleskoj, iz čega hoće da zaključe, da se Egipćani dobro osjećaju pod engleskom vladom. Činjenice stoje u strašnom protuslovlju. Nek se pomisli samo na oba atentata, koji su počinjeni u kratkom roku od tri mjeseca na Husein Kjamilu, onda na atentat proti ministru vakufskih dobara. Ovo su bili prvi koraci za izvedenje urote, koja je smjerala na to, da se ubiju svi ministri, koji su bili primili engleski protektorat. Pred engleskim ratnim sudom priznaju to urotnici bez ikakva straha. Na drugom mjestu spominjemo pobunu rezervista, koji su se ustručavali, déi stupe proti turskoj vojsci i priredili burne demonstracije pred Abdin-palačom, gdje ih Englezi dočekaju s vatrom iz mašinskih pušaka. Rezervisti pak postignu svrhu, budući da su se trupe raspustile. Dalje treba istaknuti, da se je većina trupa priključilo engleskim neprijateljima u potpunoj opremi, koje su bile poslale proti Senusima na zapad i Turcima na istok, tako da se nalazi veliki broj Egipćana među časnicima vojske Senusija. Najposlije naglašujemo, da je Faical, sin šejh Huseina od Meke dao objesiti osam egipatskih časnika jedne baterije, koje su Englezi bili poslali u Hedžas, pošto su se ustručavali, da pucaju na turske trupe. Nadalje primjećujemo, da se nalaze svi vogje i ugledniji članovi nacionalne stranke u zatočenju i da su svi mladi ljudi, kojima je možda bilo moguće,

da dignu kakav ustanak, Mi u Maltijili u zatvorenim koncentracionim logorima internirani. Šta se može više tražiti od jednog razoružanog naroda osim pasivnog otpora i pojedinih činova, kao što su ovi spomenuti? Kad bi bili Egipćani zadovoljni sa engleskim gospodarstvom, onda bi mogli Englezima lako dati milijun vojnika.

Egipat traži svoje naravno pravo samoodluke, pravo, koje priznaju sve sile i Haški kongres i o kojem tvrde Englezi i njihovi saveznici, da ratuju za obranu toga prava. Egipat traži ovo pravo tmi više, pošto ga je imao još prije engleskoga zaposjednuća. Vladao je sam sobom ministarstvom, koje je bilo odgovorno parlamentu, izabranom od naroda. Bio je na putu najboljeg napretka, kojeg je dao Muhammed Alija- za vrijeme prvog četvrtu zadnjega stoljeća, pa da Engleska nije smetala uzdizanje, stajao bi danas Egipat u istinu na čelu zemalja bližega istoka.

Povjest naše domovine, lijepe i orijaške umjetnine faraonskog doba i arapske kulture dokazuju, da znanost i umjetnost imadu Egipćanima mnogo da zahvale. Egipat je bio vogja i učitelj stare Grčke, koju Evropa štuje kao mater savremene kulture. Ako je Grčka mati, onda je Egipat baba ove kulture, u čijim su univerzuma učenjaci i mudraci grčki svršavali svoje nauke. Pa kad bi mogao uživati moderni Egipat svoju slobodu, onda bi bez sumnje dokazao, da još uvijek ima svojstva svojih pregja d da je vrijedan graditelj piramida, hramova i kraljevskih grobova. Egipat ne boluje na umišljenju teritorijalne moći, niti li posije za proširenjem granica, koje su mu od prirode povučene. Nema častohleplja prema vani, nego traži jednostavno pravo, da slobodno živi, da se mirno razvija i da postigne „mjesto na suncu, kojeg zaslužuje.

Egipat traži od poslanika u Brest-Litowsku, da mu priznaju pravo, da sam odluči o svojoj sudbini, o svome položaju i o osobitom svojstvu svojih stanovnika, da sami uredi vladajuću formu, bilo narodnim glasanjem bilo u slobodnoj biranoj kanstitucionirajućoj skupštini. Da bi se pak pouzdanje u ove izbore zagarantovalo, neophodno je potrebno, da engleska vojska i engleski činovnici isprazne zemlju. Bili bi šta više i za to, da se spomenuti postupak provede pod nadzorom jedne neutralne komisije.

Osvjedočeni o veličini naše stvari i puni nade u budućnost, podastiremo visokoj skupštini ovu spomenu, da dogjemo do prava.

S njemačkog: S. b. H.

Kulturne bilješke.

Džamija u Beču. Odavna se govori o ovoj ustanovi, kojom bi Beč i Austrija imali dokumentirati svoju toleranciju i pokazati, da cijene usluge i žrtve, što ili

mi muslimani doprinesosmo u ovom nečuvenom ratu i krvarenju. Nikad nam nije došlo ni na knaj pameti, da bi se u tu svrhu i od nas mogla tražiti katova, priloz i doprinosi.

Megjutim smo lobasviješteni, da stvar ide drugim tokom i da se sprema akcija za sakupljanje i u Bosni i Hercegovini. Držimo da hi se ovioj akciji trebalo predusresti i Bijelom Beču za vremena staviti primjedbu, da za svoje ogledalo ne treba tražiti ni našeg ukrasa, a kamo li još i — materijal, jer ako džamija treba vojsci, nek je pravi vojska; ako treba kao diokumenat za kuiturnost Beča, mek je pravi Beč. Mi imamo prećih (potreba i sad nam nije do ovakii parada.

Organizacija muallima primiće se svom ostvarenju i osobito nas veseli, da je ovo nastojanje urodilo željenim plodom. Iz predstavke, što je štampana u prošlom broju našeg lista jasno se vidi, da su muallimi jako zapostavljeni, pa stoga pozdravljamo njihovu organizaciju uz toplu želju, da nadležni organi pokažu susretljivosti, koju su muallimi u svakom pogledu zaslužili! Radi bolje informacije prenosimo i poziv osnivačkog odbora, koji gasi:

Dragi kolega! — Božijom pomoći uspjele nam je dobiti dozvolu, da održimo sastanak u Sarajevu i da izaberemo stalni akcioni odbor. Stoga ćemo se sastati ovdje u Sarajevu u subotu dne 24. augusta o. g. i donijeti zaključke o našem budućem radu i djelovanju.

Pošto je u sadašnje doba teško doći naročito iz udaljenijih krajeva, naše je mišljenje, da bi bilo dovoljno, kad bi iz sakoga kotara došao po jedan opunomoćeni delegat, a iz mjesta, koja su na željezničkoj pruzi, moglo bi doći i po više izaslanika. Ako je kojem kotaru nemoguće izaslati svojeg izaslanika radi posebnih prilika, ili prevelikih troškova, onda neka muallimi dotičnog kotara održe zdogovor i opunomoće delegata iz bližeg* kotara ili kojeg člana osnivačkog odbora (ili odbor kao cjelinu.)

No svakako je nužno, da se o opunomoćenju obavijesti i ovaj odbor radi ravnjanja.

Na sastanku će se pretresati naše materijalno stanje, te potrebe pragmatike i mirovinskog statuta. Upozorujemo, Vas na spomenicu, koju smo štampali u 11. i 12. broju »Bisera« i ujedno Vas obavješćujemo, da je nužno uplatiti članarinu, je bi po našem mišljenju trebalo odmah pokrenuti društveni organ.

Ovo je naše mišljenje, a stvar je svakoga pojedinca da svom delegatu dadne uputu i kaže mu svoje mišljenje. To je nužno radi toga, da se mogne u predstavec na vakufski sabor i ulema-medžlis zastupati mišljenje svih nas i da zaključci sarajevskoga sastanka budu što jači i snažniji. Dobro se zdiogovordte, pa nek Vam delegati budnu pravi odraz mišljenja i zahtjeva. Radi se o našem opstanku. Vesselam!

Muftijski tajnici vele da su zapostavljeni kao i muallimi, pa se i oni tuže. Čudnovato! Zar nema nikojeg staleža u službi naše autonomne vak. mear. uprave, da se ne tuži i ne jadikuje? Mi se tom nijesmo nadali i sa sućuti prenosimo dopis jednog tajnika, iako nam ga nije htio direktno poslati. Dopis glasi:

Šta je, s nama tajnicima muftijskih ureda?

Već su se navršile četiri godine od kako su imemiovame [autonomne muftije i s njima tajnici. U autonomnom statutu nema ništa precizna o pravu i dužnosti tajnika, nego što se iz same te riječi razumije, a to je da pišu a vode kancelarijske poslove. Kakva imadu prava i kome su podvrženi u disciplinarnom pogledu, kada i zašto se mogu kazniti, ukoriti i otpustiti od službe, to nigdje ne stoji. Prama tome izgleda, da su prepušteni milosti i nemilosti muftija.

Ovaj nesregjeni odnošaj teško se osjeća, pa se odlučili, da upozorim kako odlučujuće faktore, tako i kolege na ovu anormaliiiju, da se za vremena pobrinu, odnosno pobrinemo sami za uregjenje svog pravnoga položaja.

Dalo bi se mnogo štošta pisati o jadima našim u pogledu ovog stanja, ali to ovaj put neću činiti, nego ću konstatirati, da je jedan kolega stradao, a da nije povedena protiv njega ni disciplinarna istraga, niti je pozvan na očitavanje i samoobranu'. Ovaj fakat djovoljan je, da nas osvijesti, da tražimo sregjenje: svog pravnog položaja, da ne čekaimo', dok se nagomila sva siila žrtava.

Nas je muftijisikih tajnika svega šest, i tako malo. brojni ne bismo mogli energički zastupati i braniti svoje interese. Stoga bi — po mome mišljenju — bilo shodno, da se i mi prikljuičimo budućoj muallimskoj organizaciji i s njima zajedno tñziir.c i štitkno svoja zajednička prava.

Ma da sada dte facto nijesmo muallimii i ma da s plaćom nijesmo na istome stepenu! 'kao muallimi, no šipak ismo u pravnom pogledu na dlaku isto što i murallimi. Mi smo čak i bivši inua'llimi, pak jednako osjećamo bijednost položaja, kako svoga tako i njihovoga. Pa mislim, da bismo se mogli dobrano megusobno potpomagati."

S ovim predlogom usmjeli ih s: izaći pred javnost, na Vama je gospodoi koilege, da o ovome ozbiljno promislite, pa da se ovo naše neizvjesno stanje uredi, ako ne ćemo, da pred svakim oštrim pogledom muftija strepimo, bojeći se upropašćanja svojega. Treba jednom, da se uredi, šta smo mi dužni prema muftiji, i kakva prava limademo prema istome i da konačno prestane »mi lost«, jer nijesmo muhtadž milostinji. Hoćemo, da nam se dldiu i opredijele granice, pa nek je »Bogu Božije, a caru carevo«.

Tajnik.

PRIVILEGOVANA ZEMALJSKA BANKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU.

CENTRALA U SARAJEVU

Filijale: Banja Luka, Bjeļina, Brčko, Mostar i Tuzla. **Ispravstva:** Beograd, Bihać, Derventa, Doboj, Bos. Gradiška, Livno, Bos. Novi, Bos. Samac, Travnik, Trebinje, Višegrad, Zenica i Zvornik. **Zastupstva:** Bugojno, Gacko, Gorazda, Konjic, Nevesinje, Bos. Petrovac, Rogatica, Sanski Most, Srebrenica, Stolac i Visoko. **Velopredaja** banka u svim spomenutim mjestima.

Uplaćeni dionički kapital 14 milijuna kruna.

Redovne rezerve i fond za sigurnost založnica 6½ milijuna kruna.

Bavi se svim bankovnim transakcijama, prima novac na priplod u tekući račun i na uložne knjižice. Prima vrijednosti svake vrsti u polovinu i upravu kao otvoren polog ili kao „Safe“ u za tu svrhu uređenom oklopljenom prostoru pod zatvorom stranke i suzatorom banke. **Obavlja isplate i naplate** u svim glavnim mjestima Bosne i Hercegovine, Austro-Ugarske i inozemstva.

Kupuje i prodaje vrijednosne papire svake vrsti, poglavito 5%-ne založnice i komunalne obilježje svojeg vlastitog hipotekarnog kreditnog odjeljenja, koje su u Bosni i Hercegovini proste od poreza i imaju pupilarnu sigurnost, te se mogu upotrebiti kao kaucije u trgovačkim poslovanjima; osim toga mogu u cijeloj Monarhiji služiti kao vojničke kaucije pri ženidbi.

Robno odjeljenje u Sarajevu kao i samostalno **prodajno odjeljenje u Brčkom** bave se robnim poslovima svake vrsti, a osobito prodajom suhih šiliva i pekmeza.

HRVATSKA CENTRALNA BANKA

ZA BOSNU I HERCEGOVINU D. D.

SARAJEVO, Vlastita palača u ulici Franje Josipa. — **Podružnice u Mostaru i Tuzli.**

Potpuno uplaćena d. glav. 2,000.000 K. — Pričuvna zaklada 300.000 K
Ukupni uložci oko 3,000.000 K.

Preuzima ULOGE na uložne knjižice uz najpovoljnije ukamaćenje. — Eskomptira i reeskomptira MJENICE. — Daje ZAJMOVE na tekući račun. — Naredbom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu označena je HRVATSKA CENTRALNA BANKA PUPILARNO OSIGURNIM ZAVODOM, u koji se mogu ulagati pupilarni novci (masa malodobnika i slično). Ovo je najbolja preporuka za ostale ulagačelje

MJENJAČNICA:

Kupuje i prodaje vrijednosne papire, devize i valute.
Unovčuje mjenice, izriježane vrijednosne papire i kupone.
Pohranjuje svakovrsne depozite i upravlja njima.

Izvršuje isplate i naplate na svim trgovačkim središtima tu- i inozemstva
Izdaje kreditna pisma. — Iznajmljuje SAFES DEPOSITS uz najamninu po-
čevši od K 1.— MJESEČNO.

Privilegovana Agrarna i Komercijalna Banka

za Bosnu i Hercegovinu.

Sarajevo, Crkveni trg Rudolfova ulica.

Dionička glavnica: 8.000.000 kruna.

Komercijalno odjeljenje:

Preuzima uloge na ukamaćenje na štedovne knjige ili na tekući račun (Cheque-Conto).

Eskomptira ili reeskomptira mjenice i tražbine.

Kupuje i prodaje svoje i strane založnice i ostale obveznice, vrijednosne papire, devize, kovane novce i dragocjene kovine, te daje predumove na njih.

Unovčuje mjenice, lžrijebane vrijednosne papire i odroke.

Prodaje čekove, naputnice i vjeresijska pisma.

Izvršuje burzovne naloge.

Pohranjuje svakovrsne depozite i upravlja njima.

Iznajmljuje uz suzator najamnika pretince u svojim oklopljenim blagajnama, koji su sigurni od požara i provale (Safe-Deposits).

Obavlja sve poslove koji spadaju u bankovnu struku.

Hipotekarno odjeljenje:

Daje hipotekarne, zajmове, te zajmове gradovima, općinama i drugim jurističkim osobama.

Kupuje, prodaje, uzima i daje u zakup zemaljske i šumske nekretnine u svrhu provadanja parcelliranja, te upravlja njima.

Kupuje, zalaže i prodaje koristonosne prvenstvene obligacije i dionice izdane od strane prometnih zavoda.

Izdaje zemljorasteretne obveznice, založnice, komunalne obligacije i druge zadužnice.

Robno odjeljenje:

Kupuje i prodaje svakovrsne robe i zemaljske proizvode.

DIONIČKA PIVOVARA U SARAJEVU

PREPORUČA SVOJE NAJBOLJE
ODLEŽANO IZVOZNO PIVO
:-: PRIPOZNATO NAJBOLJE VRSTI. :-:

RAZAŠILJE U BURAČIMA OD 25 LIT. DALJE, KAO I U
SANDUCIMA OD 30 I 50 BOCA PO $\frac{6}{10}$ LIT. ILI 25 I 50
BOCA PO $\frac{7}{10}$ LIT.

OTPREMA U POKRAJINU FRANKO NA SVAKU STANICU BOS.-
HERC. ZEM. ŽELJEZNICA.